

הרב מ. י. גוטמן

רבי דוב מליאובה

הרב מתתיהו יחזקאל גוטמן

מגבורי החסידות

רבי דוב מליאובה

חיו, פעולותיו ותורתו

מהדורה חדשה. מתוקנת ומתווספת

אגרות צדיקים

ספרית נצח

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

תל-אביב תש"ב

ה ת ו ב ן :

- א. ילדותו, חנוכו ונשואיו
- ב. התיישבותו במולדובה
- ג. נשיאותו בליאובה. דרך השפעתו
- ד. התסיסה
- ה. ישיבתו בצרנוביץ. התשובה
- ו. מחלוקת
- ז. הלך רוחו. תכונתו
- ח. השואות בינו ובין ר' נחמן מברסלב
- ט. מפי תלמידים
- י. ספורים
- יא. פניני תורה וחכמה
- יב. מכתב
- יג. אגרות צדיקים

א. ילדותו, חנוכו ונשואיו

רבי דוב נולד בשנת תקע"ז בריזון, לאביו הצדיק המפורסם ר' ישראל אבי השושילתא הרוזנית.

מאורעות חייו של ר' דוב בימי עלומיו ערפל חתולתם. האגדה החסידית עברה עליהם בדומיה מחלטת ולא השאירה כל זכר למו.

מלבב אותנו הספור היחידי מנבואת אביו עליו בימי חייו הראשונים, ביום השלישי ללידתו של ר' דוב, כך מספרת החסידות, הובא לפני אביו הצדיק, כאשר כן היה נהוג אצלו להביא לפניו כל ילד הנולד לו ביום השלישי להולדו. הסתכל הצדיק בבנו, רכז מבטי עיניו בילד והתבונן בו כמתעמק לתפוש את התוך שבנשמתו, כחפץ לחדור ולראות את החבוי בסתרי הווייתו הפנימית, ופתאום פתח ואמר בהראותו באצבעו על הילד המונח לפניו: הוא דוב! הדוב יש לו זרועות רחבות. הוא ירצה להתעסק בהם אבל מי יודע אם ישיג דבר מה...

ר' דוב קבל חנוכו בבית אביו, בה"חצר הריזני". דרך החנוך ב"חצר" זה היה דיסציפלנרי במדה ובמשקל. כל הגה וכל דבור היה כדבר המנוי וספור מראש. בפני העם לא אכלו ולא שתו. כשהיו מסובים על שלחנם עם המון החסידים טעמו מן הכל כל שהו והמותר נחלק בין החסידים. העם חוו אותם תמיד כמלכים ביפים. בשביל למודי התורה היה הצדיק מריזון מחזיק מלמד מיוחד לכל אחד מבניו. המלמדים האלה היו נוהגים כבוד בתלמידיהם, מדברים אליהם בלשון רבים כמו לאדם גדול והיו נוהרים שלא להכותם ושלא להקניטם, אם היה ברצון הילד ללמוד — למד, באם לאו היה המלמד קורא ולומד לפני הילד והלו יושב ומקשיב. בלמודי חול ושפות זרות לא עסקו כלל. אלה שהיו אמנם בטבעם שקדנים ואוהבים את הספר העמיקו בעצמם, לבד מלמודי התנ"ך והש"ס שלמדו עמהם מוריהם, גם בספרי חקירה וקבלה, וישתמשו בהם לפי תבונתם וכשרונותיהם, שהיו לרוב מבורכים ומצוינים הרבה.

מנעוריו אהב ר' דוב את הספר. העיון והחקירה היו שעשועי נפשו התדיריים הוא השתלם בהגיון ישר, פיו היה מפיק מרגליות ודבריו היו חדים ונשגבים יורדים ונוקבים עד תהום החכמה ותושיה. מענין מאד איך תאר אותו אביו במקצוע זה. כשהיה הצדיק מריזון מונה שבח בניו אמר כך: הראשון — גבור חכם ועשיר, השני — יכול להעמיק במחשבה אחת שעה שלמה, והשלישי — ר' דוב — הוא כמו שנאמר אצל משה רבינו כבד פה וכבד לשון, ומתרגם: יקר ממלל. אצלו יקר מאוד כל דבור הוא כבן המתחטא לפניו אביו, ואני ירא מאד מפני דבורו...

מסרה אחרת מספרת בשמו שבח בניו בסגנון אחר: שלום'ניו — שמו בקרבו. אברהם יעקב'ל — עמוד התורה והחכמה, בער'ניו הוא הדוב הגדול אבל צריך שמירה שלא יחלל העש בעור הדוב...

לפי מנהג הצדיקים בימים האלה, השיאו אביו אשה בעודנו עול ימים, אשתו היתה הצדקת שינדל בת הצדיק מטשרנוביל. החסידים מספרים כי בעת הנשואין אירע קטטה בין המחזותנים. על פי השפעת אמו של ר' דוב שלח ר' מרדכי לפייס את המחזותנים ואמר: מחמת שהיה משיח עתיד להולד מזה הזוג על כן היה קטרוג גדול. כשספרו הדברים לפני הצדיק מריון נענה ואמר: משיח איני יודע, אבל נשמות קדושים וגדולים יוצאות מהם.

ר' מרדכי, כך מספרים החסידים, שמח מאוד כאשר עלתה בידו לשדך את בתו עם ר' דוב, ובלב מלא נצחון אמר: עלתה בידי להשיג את ה"דוב" שבין בניו של הרוזני. שוב מספרים: ר' מרדכי הפציר מאוד במחזותנו כי ירשה את בנו ר' דוב לשבת בביתו ולהיות סמוך על שלחנו בטשרנוביל. הצדיק מריון לא הסכים אמנם על זה, ובקושי פעל ר' מרדכי אצלו כי ירשה לר' דוב לחוג אצלו פעם חג הפסח. כשבא ר' דוב לטשרנוביל, קרא ר' מרדכי סנדלר אחד שעשה מנעלים חדשים בשביל חתנו ר' דוב. טרם לקח הסנדלר את המדה הכניסו ר' מרדכי לחדרו ואמר לו: יש לי חתן, ולו נשמה גדולה וקדושה, והוא בנו של צדיק וקדוש, ראה והזהר איפא במלאכתך ועשה מנעלים יפים ומהודרים.

הזוג הזה לא הצליח אמנם, הם לא הולידו בנים. כשעברו כמה שנים ונכזבה תוחלתם מהוליד, אמר הצדיק מריון: בערינו יחיה אין לו בנים מפני שלשה דברים: (האחד) הוא ממלכות בית דוד ואשתו ממלכות בית שאול; (השני) הוא רוצה להוליד ילד שיהיה נשמה בלי גוף, ובאמת מכרח להיות גוף; (והשלישי) שאינו רוצה לשכוח בזה (בדקות ה').

בין החסידים נפוצה השמועה כי משבר רוחו ואסונו של ר' דוב בא לו מסבה זו שלא הוליד זרע. ידע מה שנאמר בזה על מי שאינו מניח בן "שאינו מכניסים אותו בפרגודו של הקב"ה, ויאבה לגרש את אשתו אולי יקים זרע מאשה אחרת. אבל היא מאנה להתגרש מאתו. דבר זה דכא את רוחו ומרר את חיתו במדה כל כך עצומה עד שנתקה דעתו מעט ובא למה שבא. ועל זה אומרים החסידים, נבא אביו באמרו עליו שהוא השלישי בש"ס, סדר נשים ומסכת יבמות... כי לא הקים זרע ואחר מותו חלץ אחיו ר' אברהם יעקב לאשתו.

ב. התישבותו במולדובה

ג' חשון תרי"א ככה נר ישראל. הצדיק מריון נפטר ובניו התישבו במקומות שונות. ר' נחום ור' דוב התישבו במדינת מולדובה, הראשון בשטפינשט והשני בהושי. עיר קצה ארץ מולדובה על גבול מדינת בסרביא. אלה האחרונים, אהבה מיוחדת וקרבת נפש פנימית היתה ביניהם, ודבר זה גרם שיבחרו שניהם לדור במדינה אחת.

מדינת מולדובה היתה נודעת לארץ פוריה ומבורכת. היהודים שישבו בה מקדם היו אנשים פשוטים ותמימים נוטים לאמונת צדיקים במדה היותר נפרזה, אבל גסות-הרוח. הבערות והעם הארצות של תושביה היו נודעים גם למדינות רחוקות, כשנודע להצדיק מבלו דבר התישבותם של הצדיקים הצעירים במולדובה נאנח ואמר: חבל שאנשים גדולים כאלה יצטרכו לדור במדינה שפלה כזו.

בתור דוגמא על גסותם ופראיותם של ההמון במולדובה נזכיר עובדא זו: כפרי בא להצדיק משטפינשט רכוב על סוסו, קשר את סוסו בחוץ, בגדר הסמוך לחלונו של חדר הצדיק ונכנס לחדרו. בעמדו בחדר הצדיק ודיבר עמו מעניניו ראה דרך החלון כי הסוס התיק את הקשרים, פנה אל הצדיק ואמר: רבי, המתן לי עד שאקשור את הסוס ואחר אשוב...

החסידות לא יכלה אמנם לעבור על חזיון זה בשוויון נפש. היא ראתה ומצאה בזה סבות פנימיות, הצדיק משטפינשט — כך מבארת ההשקפה המיסטית-חסידית — בחר לשבת בארץ וולחי מחמת כי שם הרגיעה הקליפה ששמה ילל, כאשר נגוניהם מוכיחים עליהם, שהם כלם על דרך יללה, והוא היה דרכו לצחק, שהוא היפך היללה, ובוה ביטל והכניע את הקליפה הזאת.

כנראה הכיר ר' דוב את טובם של בני מולדובה, וידע את תכונותיהם ומצבם המוסרי, אבל בלי תפונה יד ההכרח היתה בוה להגיעו לקצה מדינה זו, מקור אחד מוסר לנו כי חלוק הדעות ששרר מאז בינו ובין אחיו גרם שיבחר לו לשבת הרחק מהם...

בבוא ר' דוב להתיישב במולדובה התוה לו פרוגרמה מיוחדת להנהגותו, פרוגרמה של איש הרוח, פרוגרמה המעידה על בעליה שיש לו שאיפה אידיאלית כבירה ונשגבה, המתרוממת מעל לעניני החומר ועסקי הגויה, אבל לדאבונו ולמורת רוחו לא יכול להגשים את שאיפתו זו. «כאשר באתי למדינת מולדובה, אמר ר' דוב, היה בדעתי שלא לקבל מעות, כדי שלא אצטרך ליתן להם כו', ונתיישבתי לקבל על דרך שהורה לנו התורה משכו וקחו לכם, ואמר ר' דוב משכו ידיכם מעו'...» «בעת שבאתי למולדובה, אמר שוב ר' דוב, חשבתי שהשי' יזמין לי לערך עשרים אנשים לדבר עמהם מעניני עבודה ואני אשפוך לפניהם שיחי והם לפני וכעת באו אנשים»...

שנת בואו של ר' דוב להושי לא נודעה לנו בדיוק, אבל יש לשער כי בא לכאן שנים או שלש שנים אחרי פטירת אביו הצדיק מריזין. לפני מונח הפנקס מהחבורה משניות דפה, ור' דוב חתום עליו «אור ליום ד' זאת חנוכה שנת תרט"ז» וכן חתום הסכמתו על ס' דרכי אמונה «יום ג' ט"ו אייר תרט"ז פה הושי». וישנם עוד זקנים בעירנו שזוכרים יום הנחת אבן הפנה ליסוד בנין בית הכנסת הגדולה דפה, ומעידים כי ר' דוב הניח את האבן הראשון להיסוד. גמר בנין בית הכנסת זה היה לפי המצוין על כותל הצפוני — בשנת כ"י א'ת"ה ד' עזר'תנו (תרכ"א). וכן אחד מסר לנו כי ר' דוב התיישב בהושי בשנת תרי"ב.

בהוש היה לו לר' דוב דירה גדולה וקלויז מיוחדת בחצר. הקלויז משמשת עוד היום לבית תפלה ונקראת בשם «קלויז של הרב», מצד דרום נמצא בה החדר שבה התפלל ר' דוב בעצמו, כמנהג הצדיקים. הדירה הוו עומדת, אמנם ברחוב של «פריצים» נכרים, והשכנים היו מצערים ומקניטים את ר' דוב בכל מיני צער ובזיון, היו זורקים אבנים לביתו ושוכרים החלונות. פעם נסע במרכבה לטייל וזרקו עליו אבנים. כשגברו הרדיפות והמצוקות ברח מהושי ונסע לסקולען, עירה קטנה על שפת נהר פרוט, סמוכה ליאס. עד יעבור זעם ויטכס עצה אם לחזור להוש או להעתיק אהלו לעיר אחרת. בעירה קטנה זו התעלס באהבים עם שאר — בן דוד אביו — הרב ר' ישראל אבי אבי. במשך הימים שישב שם שאל הרבה ספרים ומקני הנ"ל,

ספרי פוסקים וספרי קבלה, והשתעשע עמו בשיחות ארוכות מתובלות בחקירות החוקרים ושטת הקבלה.

מדוי שבתו בעירה זו הגיעו אליו מכתבים מכמה אנשים מהוש שיעצוהו ובקשוהו לשוב לביתו; ומאנשים אחרים קבל מכתבים שלא יחזור להוש. ויתמרמר מאד על זה והיה לו עגמת נפש גדול מזה כי לא יכל לשות עצות בנפשו. באחד שיחותיו עם זקני הרב דמתא הנזכר, בענין זה אמר לו: אני דומה לאדם שיושב במרכבה, ולמרכבה סוסים לפניו ולאחריה, אלה מושכים לכאן ואלה לכאן. זקני יעץ לו שישאר בסקולען, אבל הוא חזר להוש.

כנראה נוכח אמנם ר' דוב עד מהרה כי לא נכון לפניו לשבת עוד בהושי וכי בעיר זו לא ימצא מנוחה לנפשו מחמת המציקים ויעתק משכנו לעיר ליאובה הסמוכה, מעבר לנהר פרוט. במדינת בסרביא, שהיתה שיכת אז כמו עתה, למלכות רומיניא. בשנת תרכ"ז שררה בליאובה מחלת חולירע שהפילה הרבה חללים, ויבא ר' דוב להסתור מחמתה בהושי הוא שהה אז בהושי עד אסרו-חג הפסח שנת תרכ"ז וישב לביתו לליאובה.

ג. התישבותו בליאובה, דרך השפעתו

בליאובה נהג ר' דוב את נשיאותו ברמה, אברכים, בני תורה וצמאים לדבר ד' התרכזו סביבו והתחממו לאורו. הוא אהב להשתעשע עמהם, להטיף להם לקחו ולהתנחל עמהם שעות שלמות בענינים העומדים ברומ של עולם. כשפתח ר' דוב את פיהו להביע מה, עשו הכל אזנם כאפרכסת לשמוע דבריו. דומה היה להם כאלו נביא־אלקים עומד לפניהם ומפיו יז ברכים ולהבות־אש. שיחתו של ר' דוב, היתה רבת־גונים ועשירת גלויים במדה בלתי מצויה, כי לא ממקור אחד שאב ר' דוב את מוונות רוחו ולא ממעין אחד ינק את תורתו; הוא היה כדבורה זו העפה מפרח לפרח, מוצצת את לשדם ומעבדתם לפי טבעה לדבש ונופת.

רבי דוב לא היה מאלה הצדיקים המצמצמים חוג השפעתם בהטפת תורותיהם־ דרושיהם בסעודת השבת לבד. הוא היה מעין נובע בכל עת מצא. בית מדרשו היה פתוח לרוחה תדיר לפני אוהבי ד' המשתעשעים באמרה חיה ומלכת, שיחותיו היו וכולים להאריך שעות רצופות, ומה שמענין יותר, הם היו מלאים חיים, נעימים וערבים, מענינים ומושכים את הלב עד שלא הרגישו השומעים כל עיפות ולאות גם בעמדם שעות ארוכות על רגליהם. דומה היה בעיניהם כאלו עומדים הם לפני נביא ד' מימים קדמונים והוא מטיף להם אמרותיו, מודיע להם חזיונותיו ומגלה להם אמתות חדשים שלא שמעתן און מעולם...

דברן מצויין ומטיף בעל כשרון היה ר' דוב, כל מלה היוצאה מפיו היתה מלאה הוד ונועם. כל הגה כאלו היה מחוטב משיש וכל פסוק ופסוק שלו כאלו עשוי מתכת יקרה. ומה שמלבב ביותר, אש קדש היתה מלהטת סביבו בדברו ומרוממת את הנפשות, מצרפת את הלבבות ומרותם דשן ונחלי עדן...

בכל שיחותיו עם שמעי לקחו היה אוהב להערים לרומם ולהשגיב את מעוף מחשבתם לספירות היותר עליונות, "בנים, כך היה פונה בחבה לתלמידיו רוממו את

המוח (בלשונו: נור הייבען דעם מוח) ואולי תתייראו מן הקושיות שיצמחו אז במחשבותיכם, אני אתרץ לכם על הכל י"ח תרוצים"...

על דרכו זה היו אחיו מתנגדים לו. ביחוד התרעם על שטתו זו אחיו. ר' אברהם יעקב מסדיגורה. בכל עת שנפגשו נפרדו זה מזה לסבה זו בתרעומות והקנטה. אחד האברכים שהיה מתאבק בעפר רגליו של ר' דוב בא פעם לסדיגורה וסיפר לפני ר' אברהם יעקב סגנון למודיו ודרך שיחותיו של ר' דוב, התרגש ראי ואמר בטון קשה: אני שונא ההתלהבות היתרה; רק בפשיטות, בפשיטות (בלשונו: איך האב פיינט פלאמען... נור איינפאך, נור איינפאך!).

בין הבאים לבקר בהיכלו של ר' דוב ולקבל ממנו לקח בחסידות היו גם רבנים וצדיקים ידועים, ר' יעקב יוחנן מקראסני, ר' יצחק מבענדער הרב ר' גדליה מהושי, חתנו הרב ר' מרדכי בהרב ר' ישראל. גם הרב ר' מיכל ראש ישיבה מיאס היה בא אליו כפעם בפעם עם סיעת בחירי תלמידי ישיבתו, ור' דוב היה מראה להם חבה ומתענין במצבם.

בקוריהם של הרבנים, והאברכים בני תורה היו כמובן נוחים ונעימים לר' דוב מצד עצמם, בבואם היה לו עם מי להשתעשע בשעשועי העיון והחקירה החביבים עליו, והיה יכול להוציא לפניהם את חידושיו שהיה אצלו לרוב כברקים מתחדשים לרגע ומבריקים פתאום במחשבה בלי כונה ועמל נפש, מין הופעה פנימית, טבעית נבואית, "ישלח דברו וירפאם — היה ר' דוב אומר, — צריכין איפוא לחכות עד שישלח ד' דבורים, וכי מלאכה היא לאמור מעצמו? כאשר הש"י שולח דבורים אז היא באמת לרפואה"...

אולם מצד אחר היו הבקורים האלה של גדולי החסידים מין "אליה וקוץ בה"... כאשר ראו ההמון אנשים גדולים משכימים לפתחו ומיחלים לדברי פיו, נערץ ונקדש בעיניהם כאחד הקדושים אשר בארץ, ויבאו לדרוש ברכתו ועצתו כל העם באלפיהם וברבבותיהם. מאות אנשים גסים ופשוטים, בורים ונבערים דחקו עצמם יום יום להיכלו ויבאו להטרידו ולבלבל דעתו בעניניהם הפעוטים והזולים, הקטנטנים והשפלים. כל איש צר ומצוק נפגע מתלאות הזמן בא אליו ויעכר את רוחו בבכיותיו ושיחותיו המלאים תוגה ועצב.

הדברים האלה היו לו לר' דוב למורת רוח ומדאיבות נפש, אלה היו נגד דעותיו שאיפותיו ואידיאליו. עוד בשכבר הימים אנו שומעים גדולי הרוח קובלים על העובדה המדיאבה הזאת שהיא כתם מחפיר בחסידות. "אהובי אחי ורעי — כותב ר' שניאור זלמן במכתבו לאנשי שלומם — לכו נא ונוכח! זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, ההיתה כזאת מימות עולם? ואיה אפא מצאתם מנהג זה באחד מכל ספרי ישראל הראשונים והאחרונים להיות מנהג ותיקין לשאול בעצות גשמיות, כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי אף לגדולי חכמי ישראל כתנאים ואמוראים אשר כל רז לא אניס להו, ונהירין להו שבילי דרקיע; כי אם לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרועה אשר הלך אליו שאל לדרוש על דבר האתונות שנאבדו לאביו כי באמת כל עניני העולם לבד מדברי תורה ויראת שמים אינם מושגים רק בנבואה" (R) טענה זו שומעים אנו בטון יותר קשה מפי ר' אברהם קוליסקר במכתבו מארץ הקדש לאנשי רייסין: "וגם כבוד הרב רחומאי — ר' שניאור זלמן — כל היום חבילי טרדין מן בני אנשא נצבין עליו מן בקר עד ערב ויחקבצו אליו כל איש מצוק ומר

נפש ואשר לו נושה שואלין ודורשין מאתו בכל דבר קטן וגדול והלא גם באורים אינם נשאלים אלא למלך... לא כאלה חלק יעקב להטריה בדברים קטנים, ורבנן קשושא לא עבדי הכי אפילו בצרכי רבים, גם בימי אדמו"ר — ר' דוב ממזריטש — לא ראיתי נוהגין כך, באו אליו אנשים בלא שמוש כניסה ויציאה, ואם קדמו וכנסו לאיזה דבר גדול ממילא מפסיקין לתפלה. ובכל זאת היו נזרין איך ומה לאמרו למען לא תכבד עליו, וכל המעשיות שמספרין, מפני שנתקבצו יחד דרך ספור נדמה בעיניהם שהיה תמידין כפעם בפעם, אנכי היודע ועד שלא היה כי אם באקראי פעם בשנה או בשמטה, ולא מעשה בכל יום... (ב)

ביחוד מצטיינת בזה בסגנונה העז מתארתו החריפה של ר' נחמן מברסלב: „איני יודע — אמר פעם ר' נחמן בלב מלא מרירות — איך יש לכם לב כזה לבלבל אותי בהבלי עולם הזה? הלא אני דומה למי שהולך יומם ולילה במדבר, וחותר ומבקש לעשות ממדבר ישוב, כי לכל אחד מכם בלבו מדבר שממה מאין יושב ואין שם מדור לשכנה, ואני חותר ומבקש בכל עת לעשות איזה תקון ומקום בלבבכם להיות שם מדור לשכנה“.

רואים אנו אפוא כי „בני העליה“ שבצדיקים ואנשי הרוח שבהם אשר לא שמו בכיס עיניהם, ואשר הרבנות החסידית לא היתה אצלם קרדום לחפור בה, לא יכלו לשאת את משא ההמון שהם מכבידים עליהם בעיניהם החמריים והארציים; העניינים האלה עקצו את נפשם ודקרו את לבם כמדקרות חרב. ורבי דוב שהיה „איש הרוח“ „ואיש האמת“ במלא מובן המלה כאחד מהם גם הוא לא יכל לשאת את כל עניינים החלונים, הזלים והקטנטנים שההמון הטרידון והלאו אותו בהם. אסטנים היה בטבעו, ונפשו סלדה מעניינים ההם, יבבות ההמון ויללותיו שיתותיו וקובלנותיו היו לו כמחט בבשר החי, רצו את נפשו ודכאו את רוחו. אז התחיל לבקש ולהתחנן לפני גבאיו ומשמשיו כי לא ינהגו בו „מנהג הפקר“ יותר מדאי, ולא ירשו למי שהוא לבא לפניו בכל עת ולעמוד אצלו זמן רב בפטפוטי דברים והרצאת תלאות פרטיות שאין דעתו היפה יכולה לסבלם. אבל הגבאים חשבו את הצדיק בתור „מונופול“ שלהם. בעינם היה נחשב כאמצעי ותחבולה למצא על ידו את מחיתם ולחם חקם. וימאנו למלאות רצונו ובקשתו. כילד תמים התרפס ר' דוב לפניהם ויפצר בהם שירחמו עליו ויתנו מנוחה לנפשו. אבל איך ישמעו אנשים כאלה לקולו בשעה שהם מרגישים בצע כסף? הימשלו ברוחם בשעה שהם רואים לפניהם שכר של עשירות רובלים בעד רשיון הכניסה לאהל הצדיק?

אז נוכח ר' דוב לדעת כי בטוב וברוך לא יפעל כלום. שבוי הוא בידי משמשיו ואלה יעשו בו תמיד כטוב בעיניהם ויעבידו אותו בפרך... ויקח לו דרך אחר; דרך התקיפות והעז: מעת אל עת סגר את דלתות ביתו מבלי להרשות לבן אדם להכנס לחדרו. ימים ושעות התבודד ר' דוב ויתייחד עם נפשו ונשמתו מבלי שידבר עם חסידיו ומבלי לבוא בחברתם.

כשראו החסידים כך אמרו: מכלל שר' דוב נתעלה בקדושה והגיע למדרגה כל כך גבוהה עד שקשה לו להסתכל בילוד אשה, וכל שכן שיכולין להושע על ידו! וידחק העם עוד יותר לבא אליו ולענותו בסבלותם. מאות אנשים עמדו כל יום צפופים אצל פתח ביתו ואצל חלונותיו, מחכים בכליון עינים אולי יחוס הצדיק עליהם ויפתח להם הפתח ויתברכו מפיו. ור' דוב, בעל הלב הטוב והעדין מתחנן

שירפו ממנו, הוא מסביר להם כי אין צורך שיטרידוהו כל כך. „איני יודע — אמר אז ר' דוב — למה נוסעים אצלי כמו שבאו כן יצאו... אבל מי ישמע לו ומי יאמין למליו?..

מלבב מאד הספור שסיפר אז מזקנו ה„מגיד“: מוכסן אחד בא אצל המגיד עם „בקשה“ מעניני המוכסנות, אמר לו המגיד: הממני אתה מבקש (בלשונו: בעהטסט דו מיך? וויא מיינסט דא?) השיב המוכסן: מבקש אני מכבודו שיבקש ויתפלל לך על הענין הזה, אמר לו המגיד: הלא יותר טוב שתבקש אותי ללמדך להתפלל לך ולא תצטרך לבוא אלי...

בימי התסיסה האלה בא אליו העשיר מר נחמן צבי חלפן מהושי, הלז נתן לו „פתקת-בקשה“ עם פדיון כנהוג, וביקש על עניניו ועסקיו. כשנפטר מר' דוב הרגיש כי תחב לו בידו פיסת ניר, בצאתו מלפניו פתח את הניר ומה גדולה היתה השתוממותו בקראו בה: „דוב בן ישראל לישועה“, אופי מסירת פתקא זו נתנה בלב ר' נחמן צבי לחשוב שהצדיק רומז לו: מה אתה נותן לי „בקשה“ ופונה אלי בדברים שהם למעלה מכתך, כך אני נותן לך בקשה כזו, וגם אני צריך לישועה... לאסונו ולדאבון נפשו של ר' דוב לא הועילו אמנם כל תחבולותיו ודבריו לפקוח את עיני המקורבים והחסידים להבין את אשר לפניהם. החסידים התמימים לא הבינו את הדברים הפשוטים כמשמעם ולא ראו את האמת המרה שבהם, והמקורבים לא רצו להבין... הרוב שבהם כך היה יפה להם לחפות על הדברים...

כאשר ראה ר' דוב כי כלתה אליו הרעה ואין תרופה ואין עצה לעצור בעד משובת העם, התחיל להביע מגמתו ורצונו בטון אולטומטי, בסגנון פשוט וחד: „כעת רצון אחרי, תבא עת ויברחו ממני כמפני אש“... אז שינה את טעמו לגמרי, סגר דלתות ביתו בהחלט ויתרועע יום יום עם אנשים מודרנים, פורקי עול דת ומצות, אלה הביאו בחברתם גם מסיונרים גם נוצרים מפקיד העיר.

אשתו הרבנית שינדיל שנתגדלה וחונכה בחצר הטשרנובלי ובחצר הריזוני, סבלה הרבה והצטערה מאד מכל המאורע הזה שלא היה לו תקדים בחצרות הצדיקים. לבה פחד מאד בדאגה מרובה לתוצאות המצב והשתלשלות המקרים לימים יבואו. דאגה זו מלאה גם כן כמובן את לב גבאיו ומקורביו, ולכן נתחברו ונועדו יחדו על ר' דוב וישימו מעצור על דרכו זה. הם הציקו לו יום יום עד דכדוכה של נפש, בהחזיקם אותו כמו אסיר ועצור, מבלי לזכור דבריו המעשיים של קהלת: אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח. רק את הגוף יכולים לכלוא, אבל לא את הרוח. ומצד אחר הרעישו עולמות ויספרו הדברים לפני הצדיקים משטיפשט וסדיגורה אחיה, ולפני אחיה של אשתו, בני ר' מרדכי מטשרנוביל, אולי ימצאו הם עצה ותחבולה להשפיע עליו כי ישוב מדרכו. פעם בא שליח מטלנא, המקורב ר' דוד בלטיש שהיה בעל פיפיות ועז פנים, במשלחת להוכיח את ר' דוב ולהעיר למוסר אוננו על תהלוכותו המזוהר, כשבא הלז ליאוביה היה אז ר' דוב סגור בביתו מבלי להרשות להמקורבים ולחסידים לכנס אליו, ויפתח הלו את הפתח בחזקה וימצא את ר' דוב יושב ומקטרתו בידו, וסביב לשלחן ישב הרופא אלבירט עם אחותו מרעיו וישחקו בשאך, אז הרעים ר' דוד בקול רעש כרעם כביר:

הוי! הוזה הוא רבי? הכך מתנהגים צדיקים? הכך עושה הצדיק מטלני?

נרעש ונפחד מקול צוחתו הפראית של המקורב הטלני ברה ר' דוב מביתו ויסתר לזמן מה בבית נוצרי אחד. פקיד הדאר.

מאורע זה הביא מהפכה ותסיסה בקרב החסידים. רבים מהם כבר התחילו לרנן ולהרהר, ויהיו אלה מיימינים ואלה משמאלים, אלה דורשים לשבח ואלה דורשים לגנאי.

רבי דוב הבין אמנם והרגיש את כל המתלחש ומתרחש במחנה אודותיו ובלב מלא דוי ויאוש מר אמר:

אני אוכל להושיע את ישראל בשני דרכים: הדרך האחת הוא לרומם אותם אלי ולהביאם עד למדרגתי, אבל מה שלא עלה בידי משה רבינו בודאי לא יעלה גם בידי. הדרך השנייה להשפיל עצמי עד מדרגתם, מתיירא אני אמנם שלא יהיה והביטו אחרי משה כדעת הדרוש לגנאי, בתוך כך הפסיק קצת, נאנח אנחה עמוקה ואמר: אוי להם לראשי ישראל ומנהיגיו, לא די שהם טורחים ועמלים עם עם קשה-עורף זה ומוסרים נפשם עליהם, "ואם אין מחני נא מספרך", עוד הם מדברים עליהם סרה. וזה האסון שדבריהם עושים רושם גם בשמים ושם מודים לדבריהם "יען לא האמנתם בי לכן לא תביאו את הקהל הזה" "טוביה חטא וזיגוד מיגוד". (ג)

ד. התסיסה והמהפכה

בכל הופעות החיים אין מהפכות פתאומיות, שברון או צמיחת דברים חדשים לגמרי; השנויים מתהווים לאט לאט, בתהלה הם כנקודה קטנה, כדבר שאין בו ממש, והם הולכים וגדלים מיום ליום ומתאורחים עמוק עמוק ובחיים. גם המהפכה הגדולה ברוחו של ר' דוב לא נהיתה פתאום, נצניה הראשונים נראו בו משכבר הימים, כמובן, לזכי הראות ודקי ההרגשה. עוד לפני שמונה שנים, בערך, קדם המהפכה הרשמית. כאשר נשתחררו האחים הסלויטים ממאסרם הקשה, נסע ר' שמואל אבא לדרוש ברופאים או לאיזה מקום רחצה, הדבר היה בחדש אלול, ויסע דרך סדיגורה לבקר ציון הריזני, אשר הרבה להשתדל לטובתם ויבואו גם בני הרוזני כלם ממקומותיהם בשביל להתראות פנים עם ר' שמואל אבא. כשנכנס ר' שמואל אבא אחר שבו ישבו כל האחים בכנופיא הושיטו לו ידיהם כלם בברכת שלום בחבה ובדרך ארץ, כי היה זקן וחשוב בעיניהם, רק ר' דוב נתן לו שלום בקרירות רוח ונגע בו רק בראשי אצבעותיו בשעת ברכת השלום. רגז ר' שמואל אבא, נאנח ואמר: הלא שלום הוא שלם-אחדות וכבודו מקצץ ומפריד... כשהרחיק ממנו אמר: כן, כן, הוא פונה נאליעבא (מלה רוסיית: לצד שמאל)...

התסיסה הנפשית הלכה אמנם וגדלה מיום ליום, הוא כבר לא היה יכל להעלים ולהסתיר את הדבר. קשה היה לו לשאת את החיים האלה בתור "רבי" ויבקש את בני ביתו כי לא יוסיפו עוד לענותו ולהעבירו על דעתו. הוא חפץ להרחיק נדוד, ליסע למקום שאין מכירין אותו ולחיות שם כאיש פרטי, לפי שאיפתו ואות נפשו. אבל למרות כל תחנוניו והפצרותיו לא נאותו אשתו ומשמשי-מושליו לחפצו זה, הימים האחרונים — שנות תרכ"ו תרכ"ט — היו תקופת הסער בחייו של ר' דוב, הוא חי אז כנטול מן החיים ומתענוגות החיים של סתם בני אדם, ומה שאיום

ביותר — הוא היה רחוק ומשולל מכל מטרה ותוכן לחיו. עט סופרים תלא לתאר כל ענייני הנפש, הבו והלעג השנאה והרדיפות שסבל אז ר' דוב מבפנים. מאנשי ביתו, חיו אז היו רעים ומרים באמת, במלא מובן המלות.

בהיסטוריה אנו נפגשים עם גבורים שצרות ועונים כאלה עוד האמיצו את כחם והעירו את מרצם ביתר שאת לחיות ולפעול על פי האידיאל שהתוו להם. לא כך היה ר' דוב. הוא היה אסטניס ורפה עצבים מטבעו יתר מדי, חי מנעוריו בבית הוריו חיים מעודנים שבמעודנים, הוא היה חמדת צבי לבית אביו בחכמתו הרחבה ודעתו הפקוחה, הוא היה מילדותו ספוג־אור וזיו אושרי, ענוג ומפונק במובנם האמתי של המלות האלה ולא היה בכחו כלל לשאת ולכלכל את עני חיו ומרירותם. אין לנו להתפלא אפוא אם סוף סוף בהתמלא סאת הצרות והמצוקות הגיעו למרום קצו עבר משבר כל כך גדול ורב על נפשו של ר' דוב.

הדבר היה בערב יום הכפורים תרכ"ט, המון חסידים רבים נאספו מקרוב ומרחוק להיכלו של ר' דוב. כלם באו כאיש אחד בלב אחד לשפוך לפני הצדיק מרירות לבם ולשוש לפניו דאגת נפשם ותלאות חייהם והוא כ"איש האמת" דעתו היפה סלדה מכל הדברים האלה, צרותיהם היו לו כמלה על פצעיו הוא ולא יכל ליתן להם און קשבת ולשמוע בשביל לשום פעם קץ לדבר, למען ידעו כל העם כי אין להם עוד לבוא לרמוס אמנם בשביל לשום פעם קץ לדבר, למען ידעו כל העם כי אין להם עוד לבוא לרמוס חצרו ולדפוק בשערי לא מצא דרך אחרת לפניו כי אם למנוע את עצמו מלהכנס לבית תפלתו לתפלת "כל נדרי", עובדא זו חשב ר' דוב יהיה די לפקוח עיני העורים של העם הפשוט והתמים; אז ידעו את אשר לפניהם ויבינו מה הוא דורש מהם: להוקיר רגליהם מביתו...

אבל לאסונו הגדול של ר' דוב לא הצליח חפצו זה בידו, הגבאים והמשמשים חזקו עליו וימשכוהו בעל כרחו לבית התפלה, הוא התאבק עמם בכל כחו, התעקש כגבור לעמוד על דעתו, אבל היעמוד יחיד כמהו נגד רבים עזי פנים ובעלי נפש? הם דחפוהו סחפוהו כשה לטבח יובל ויקרעו את טליתו לקרעים.

גדול כחו של צער, נורא מאד ומי יכילנו! "אין אדם נתפס על צערו" אמרו חכמינו, ובידעם כמה חלש הוא האדם לעמוד נגד צער ארוך ומושוך אמרו: "אלמלי נגדוהו להנניא מישאל ועזריה הוו פלחו לע"ז", ר' דוב לא יכל עוד להבליג על צערו ובראותו כי כל תחבולה לא תועיל שירפו הגבאים והמון החסידים ממנו, פנה אליהם בחמת אפו וכעסו ואמר: אם תלחצוני עוד אין דרך אחרת לפני כי אם... לשמע הדברים המחרידים האלה נפקחו עיני האנשים לראות נכחה ולהבין את אשר לפניהם, אז לקחו להם דרך אחר: הם הבינו כי המקום גורם, וכי בקוריהם התדיריים של פורקי עול והתועים משפיעים עליו לרעה וממיטים שואה על נפשו, ובכן מההכרח להסיעו מליאובה לסדיגורה. הפסקת התרועעותו עם תועי הלב והיותו שרוי בסדיגורה תחת השגחת אחיו הצדיק והשפעתו יועילו בודאי לשנות הלך רוחו, להטיב השקפותיו ודעותיו.

עכבור ימי החג. נסע רבי דוב במרכבתו לטייל מחוץ לעיר, אז נתנו לו בערמה להריח נפטי רעל ויישן, בשעת שינתו אסרו ידיו ורגליו בחבלים, והמרכבה עשתה דרכה לסדיגורה, הדבר נעשה כמובן בידיעת הצדיק מסדיגורה. כאשר בא ר' דוב לסדיגורה ערב שבת היה, בליל שבת נכנסו לחדרו הצדיק

מסדיגורה והצדיק מטשורטקוב. זה האחרון בא במכוון בשביל להעיר למוסר און אחיו הנתעה. אלה התחילו לדבר עמו תוכחות ולעוררו לשוב אל דרכי אבותיו. אבל מה נשתמומו בשמעם את ר' דוב עונה להם: יודע אני כי יש אלהים אבל חפץ אני להיות דייטש. (בשם זה יכנו החסידים מי שמתנהג במודרנית). אז פנה הצדיק מטשורטקוב להצדיק הסדיגורי ואמר לו: נלך מזה הרי רואה אתה כי רוח רעה פרשה כנפיה עליי. וכל עמלנו להשיבו — לריק! כששמע ר' דוב המלים האלה רצה לקחת המנורה ולהשליך על ראשו אבל הצדיק הסדיגורי אחז בידו ואמר לו בחרדת קדש: שבת היום! אז נח מזעפו.

אחד המשכילים בליאבה שעמו אהב ר' דוב להתרועע בימים האחרונים. מהר להודיע הדבר להד"ר רייטמן מצרנוביץ ועורר אותו לשם קדושת תנועת ההשכלה וקיומה כי לא ינח ולא ישקוט וישתדל בכל האמצעים שבידו לשחרר את ר' דוב מסדיגורה ולהביאו צרנוביצה. המשכילים ראו בזה אמצעי טוב לחזק את עמדתם ולהכות את אויביהם החסידים מכה נאמנה.

הד"ר רייטמן מלא את משלחתו. ידו היתה תקיפה ובכחה של הרשות הוציא את ר' דוב משביו והביאו לצרנוביץ. בבירת בוקובינה זו שהיתה מרכז חשוב לתנועת ההשכלה החדשה. נפגש ר' דוב עם המשכילים והסופרים, תלמידי מנדלזון וחביריו. אלה סבחו כדבורים ויבקשו להשתמש בו בתור הפגנה ואמצעי פרופגנדי לבצורה של מבצר ההשכלה. למטרה זו השפיעו עליו לערוך "מכתב גלוי" ולפרסמו בעתון "המגיד" המכתב הזה היה מין "מניפסט" קורא להשכלה. במכתבו זה ר' דוב מדבר על הרחיקו את "המון הפתאים" השומרים הבלי שוא אשר סביב שתו עליו. על שאיפתו "לבער את הקוצים מכרם בית ישראל, לטהר את אמונתו מהבלי המנהגים אשר אין להם עקר בתורת ישראל, רק עלו עם בני עמנו מבבל ושאר הגוים אשר התערבו עמהם". דבריו אלה הוא מתבל במאמר התלמוד: כתוב אחד אומר כמשפטי הגויים עשיתם, וכתוב אחד אומר לא עשיתם, הא כיצד? כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם עשיתם.

המכתב הלזה עשה כמובן רעש גדול בין שני המחנות: המשכילים שמחו וצחקו על נצחונם והחסידים היו כמוכי רעם. הם הרגישו עמוק את הפצע והכאב כי מהרס החסידות ומחריבה יצא מתוכם, מבין ראשי מנהיגיהם.

היו אמנם קצת מן החסידים שהעריצו והקדישו את ר' דוב גם בשעת קלקלתו אלה האמינו כי הוא עושה כל מעשהו בחשבון ודעת לתקן נשמות הנדחים ולהעלות נפשות הנפולות, בסגנון הקבלה: להוציא הניצוצין הקדושים מתוך הטומאה. החסידים האלה דרשו הכל לשבח, וחשבו את דרכו של ר' דוב לדרך הקדש.

כאשר נשמעו הדברים האלה לפני הצדיק מסדיגורה חשש פן יתעו ההמון במחשבת התועים כת השבתי-צבי הפרנקים, שהקדישו כל מעשה תועבה וזמה, ויעלה בשבת בשעת התפלה על הבימה והכריז: יש חושבים כי דרכו של אחי הוא דרך הקדש, לא, לא כן הוא האמת: אחי סר מן הדרך הישר!

ה. שהותו בצרנוביץ, תשובתו

באותם הימים ששני המחנות רעשו ותססו ישב לו ר' דוב בצרנוביץ, בביתו של הד"ר רייטמן, תחת חסות הפוליציה והשגחתה, במנוחה שלמה והשקט, חפשי מעול החסידים, חפשי ממצוקת אשתו וממשויו. מצב זה אפשר לו לעשות לעצמו "חשבון הנפש" האמתי, ביישוב הדעת ובמתינות דן וחקר על חייו החדשים שכל כך שאף והתגעגע להם ואשר בשבילם הפקיר אושרו, כבודו וכבוד משפחתו, אז נוכח לדעת והכיר את האמת הערומה: כי לא זה הדרך הנכון והישר לפניו, וכי דרכה של ההשכלה השואפת להתבוללות אשר הרבו לציירה לו בכל כך שרק וכחל, באמת איננה רפודה בשושנים ורק מבחוץ תבריק ותעור את עיני הרואה אותה מרחוק.

גם אחיו הצדיקים לא הרפו ממנו ולא נמנעו מלהשפיע עליו ולפעול על דעותיו. גם אז בעת היותו במעון הד"ר רייטמן, הם עשו כל מיני השתדלויות להשיבו אליהם, בעל אחותו, הצדיק ר' מנדיל בא לבקרו בצרנוביץ, כאשר נכנס לחדרו וראה אותו לבוש בגדים מודרניים קרע את בגדיו וביללה שוברת לב צעק: הוי, בן הרינוני, נכד המגיד נפל כה פלאים!

מספרים כי פעם נסע אליו הצדיק ר' יצחק מבוהוש, בן אחיו הבכור ר' שלום יוסף, בשביל לדבר על לבו לשוב מדרכו. בדרך ראה המשמש כי פני הצדיק לוהטים, בוערים ומשתנים ככרום לכמה גוונין, ויבן כי דבר מה תוסס ברעיונותיו, וירכו את מבטיו בהצדיק אולי יציל דבר מפיו וידע מה יציק בו. אחרי דומיה ממושכת פתח הצדיק את פיו ואמר: בנסעי לאחי נתיישבתי הלא כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ואם אהיה נפגש עמו כך עם כל רגשי השנאה שבלבי אליו אז לא אפעל אפוא אצלו כלום, ולחנם יהיה כל עמל מסעי בכך גמרתי בלבי להתחזק ולהכניס בקרב נפשי אהבה וחבה אליו, ומדי דברי בו רחם ארחמנו למען אוכל להשפיע עליו ולהציל את נפשו.

לאחרונה, כך מספרים החסידים, בא שוב הצדיק מבוהוש, בן אחיו לבקרו, כאשר פתח דלת חדרו ראה שתי נשים יושבות משני צדי הפתח, ולא אבה הצדיק לעבור בין שתי הנשים וישאר עומד על מפתן הבית, אז קם ר' דוב מכסאו, נגש אליו ונתן לו שלום. אחוזו הצדיק בידו ואמר לו: מה שלומך? מר' דוב התפרצה בכיה ובקול רפה ענה באנחה: לא טוב! שאלו שוב הצדיק: הית היום במקוה? — לא. ענה ר' דוב — אם כן, אמר הצדיק, בא ונלך יחדיו. הלכו שניהם לטבול במקוה, ור' דוב לא חזר עוד למעון הד"ר רייטמן, הוא שב אל משפחתו, לבית אחיו הצדיק סדיגורה. מני אז והלאה, רוח אחרת, רוח טהרה ועוז לבשה את ר' דוב, הוא התחיל שוב להתנהג בדרכי אבותיו, עוד בשבת הראשון לשונו סדיגורה — שבת פרשת ויקהל היתה — "נהג את ה"שלחן" כדרך הצדיקים ואמר תורה על השלחן, ומאתיים אנשים חסידים היו מסתופפים אצלו בשבת הנ"ל, ונתעורר מאד לבם וקרבם" (מתוך מכתב סדיגורי).

ולאחר ארבעה ירחים נתפרסם שוב מכתב מר' דוב, המכתב הזה בשם "קול קורא" נדפס באלפי אכסמפלרים ונתחלק בכל עיירות ישראל שהחסידים מצויים שם. במכתבו זה מברר ר' דוב סבת נפילתו ומשבר נפשו, "יד ד', קורא ר' דוב, היתה בי

ורוח על פני חלף כחתחתחים שונים ויציבני כמטרה לחץ. נוסף על זה, אויבי חנם צדו לנפשי לצודה ואם ד' יסרני מעט אויבי נפשי עזרו לרעה".

ביחוד תולה ר' דוב את סבת קלקלתו בגודל התרגשות נפשו ועוצם צערו בפטירת אחיו הצדיק ר' נחום משטפנישט. — י"ד כסלו תרכ"ח. — "כי חזק ממני מנחם משיב נפשי" קורא ר' דוב מנהמת לבו. את אחיו זה אהב ר' דוב מכל אחיו אהבה עזה ועצומה. ואילו הרגיש קרבה נפשית פנימית, טבעית. בכל עת שהתגלגלה שיחתו על אדות אחיו זה היה אומר: אנחנו אחים אחים, אנחנו אוהבים זה את זה באמת וכסאותנו סמוכות זה אצל זה" והחסידים ראו מכאן רמז נבואי לפטירת שניהם בימים סמוכים, ר' דוב ב"ג בכסלו ור' נחום ב"ד בכסלו.

מעניין מאד החזיון כי התקשרותו של ר' דוב לאחיו זה היתה כל כך חזקה עד שלא הבין כיצד יכול להתקיים בלעדיו. אבלו וצערו בעת שמעו מפטירת אחיו היו כל כך עצומים עד שלא יכל להבליג על יגונו ולעבור על הדבר במדה של שויון נפש ואי-התפעלות דיסיפלנרי, שבני הריזני בכלל מצוינים בזה הרבה. בעת שנסתלק אביו הצדיק מריזני, בא ר' יצחק מאיר, בנו של הרב מאפטא לסדיגורה בשביל לנחם את בני הצדיק. בצאתו מחדרם אמר: "כל העולם חייבים חייב אחד — חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה — ור' דוב אינו חייב חיוב זה..." ואותו האיש שיכל היה להבליג על צער ולקבל באהבה מות אביו לא יכל לעמוד על נפשו במות אחיו. השמועה על דבר פטירת אחיו עשתה עליו רושם אדיר וחזק. היא התרידה והרעיעה את נפשו עד היסוד במדה כל כך עצומה עד שביליל שבת הראשון לשמועה זו שבר כוס ה"קדוש" וקרע את בגדיו בתוך קהל ועדה מרוב צער ואבל פנימי, עמוק.

"לא ברוח נכון ודעת שלמה עשיתי את כל המעשים — מעיד ר' דוב על עצמו במכתבו הנזכר — גם עריכת המכתב לא מלבי היה... כי אם רוח מאת ד' אשר בעתתני היה הביאה בסד רגלי ותשם מועקה במתני ולא יכלתי לנטות". אחרי הראותו כי הכל היה בהכרח באונס, בתעיה נפשית הוא מבאר ומודיע גלוי לכל את תשובתו לאלקי אבותיו ולתורתו. "אביטה אל צור חוצבתי, — כך מסיים ר' דוב את ה"קול קורא" — ואל מקבת בור נוקרתי, את מעשה אבותי הקדושים והטהורים אוזו ולא ארפה. נר לרגלי תורתם, צדקתם וחסידותם אור לנתיבותי".

"כל ירידה — אמר ר' דוב בימים האלה — היא לצורך עליה והנפילה היא בערך העליה שצריכה לבוא ולהתגלות אחריה יריתי אני היתה אמנם כל כך גדולה וכבירה עד שהעליה שאחריה אינה נחשבת לכלום לעומתה!" יש חסידים מספרים בשמו שאמר אז: "תודה להשם שכל העת שהייתי בצרנוביץ שמר אותי מהכשל בשלשה דברים האלה: עבודה וזה, גלוי עריות ומאכלות אסורות".

ר' דוב לא חזר עוד לליאובה, הוא חי עוד אחרי זה כשש שנים, שנותיו האחרונות האלה בלה ר' דוב בבית מיוחד בתוך החצר הסדיגורית. הוא חי אז חיי נזירות רחוק ועוזב היה מכל העולם, והעולם היה זר לו ולא נהג ברבנות ולא המשיך קהל חסידים. היו אמנם חסידים שדחקו ליכנס לביתו לקבל ברכתו ולהקשיב לקחו כבימים מקדם, אבל הוא השיב פניהם ריקם. לפעמים כאשר הפצירו בו בענינים אלה היה משיב: מה אתם רוצים מאתי? לכו אל אחי!

גם אשת בריתו עזבתו. היא נסעה בהלקחו לצרנוביץ, לבית אחיה הצדיקים

מטשרנוביל ולא יספה להפגש עם בעלה עוד. ורק לאחר מות בעלה באה לסדיגורה ור' אברהם יעקב, גדול האחים, חלץ לה כדיון.
עם אחיו, ובני אחיו שישבו בסדיגוריה גם כן לא הרבה להתרועע. איהו מחיצה נפשית חיצה בין לבותם. ובכל שנה ושנה ביום שבו שב ר' דוב לסדיגורה, היה ר' אברהם יעקב בא ועומד עם מרכבתו לפני חדרו של ר' דוב, והוא היה יוצא ויושב עמו על המרכבה, ויחדו נסעו אל היער. ביער ירדו מעל המרכבה ויעמדו שניהם איש לקראת רעהו עומדים ומסתכלים זה לתוך עיניו של זה בלי אומר ודברים. מחזה זו חזרה ונשנתה מדי שנה בשנה.

ו. התנגדות ומחלוקת

נקל לנו לשער את הרושם האדיר שעשה מאורע זה בעולם, מאורע אשר לא נועזו אף לחלום שיוכל להתרחש. מאורע שעשה פלסטר כל האמונה בצדיקים ותום דרכיהם. עובדה זו מוכשרת היתה להפך את כל קצרת החסידות על פיה. לערער ולקרער את כל יסודות חומתה הבצורה ולהחליש כח השפעתה על העם. מספרים שבתקופה הראשונה לדרמה זו היה הרושם כל כך עז עד שנתמעט מאד מספר הבאים לבקר בהיכלי הצדיקים לבית הריוני, ורבים מן החסידים משכו ידיהם לגמרי מן החסידות ויעזבו את רבותיהם.

ובאותה שעה שהדינסטיה הריונית הוכתה מבפנים, מעצמה ובשרה; באותה שעה שהיה נחוץ לה כח ואון בשביל לכלכל את האסון ולשאת את השואה הגדולה שבא עליה. קפץ עליה גם רוגזו של ר' חיים מצנון. גאון וצדיק מפורסם בימים ההם. בתחלה היה אמנם גם ר' חיים מכבד ומעריך את הריוני. הוא נסע אליו לסדיגורה לקבל פניו ולבקר בהיכלו. בעת נסעו אליו בקשו משמשיו שיעמוד להנפש מעט בדרכו ולא אבה ר' חיים בכל אופן להפסיק נסיעתו הרחוקה והמייגעת גם לשעה מועטת. „איך יכולים להרשות לעצמו לעמוד באמצע הדרך בשעה שנוסעים לקדוש עליון כזה? ! כך טען ר' חיים בתום לבו בפני משמשיו. בשומו מסדיגורה הביתה נפגש בקרקו עם ר' שמעון סופר, בנו של ה"חתם סופר". הלז העירו כי נפלא בעיניו שגאון כר' חיים יסע להריוני. הסביר לו ר' חיים: תמצית הארץ הנם שני דברים, הרי סיני והר המוריה. בסיני נתנה תורה ועל השני נעקד יצחק. ולמה לא נבנה בית המקדש על הר שנתנה התורה עליו? יען כי מקום שפשט יהודי צוארו עליו בשביל כבוד האלהים חביב יותר. ואצל ר' ישראל'צי ראיתי, שבכל רגע ורגע פושט הוא את צוארו בשביל כבוד קדושת השם...

רבי חיים לא היה סופר לפי מושגינו אנו, ולא מצא לנחוץ לרשום בעט ועופרת, פרטי הדברים שנדברו בינו ובין הריוני, בימי בקורו בסדיגורה, בכל זאת אפשר לנו לרכוש איהו מושג שהוא, בתבנית זעיר אנפין, מתוכן הדברים והשיחות שעברו ביניהם אז. בספרו הנערץ והנקדש דברי חיים (חלק שני, לחנוכה ד"ה והלכתא) רושם רבי חיים כך: שמעתי מהרב הקדוש אדמו"ר מו"ה ישראל זלה"ה שאמר, הנה באמת יש הרגשה בדבקות בבורא ב"ה וב"ש. יש שמרגיש בלבו, ויש בעין השכל, ויש באמונה. ויש קדושי עליונים שכל איבריהם כמעט דבוקים בה' ולא יעשו זולת מצותיו. וכמאמר דוד המע"ה. נפשי כגמול עלי אמו שאין איבריו עושין רק רצונו וכמ"ש עליו במדרש שהיו רגליו מוליכין אותו לבית המדרש בלא כוונה. כי זיכך חומרו שיהיו כל אבריו דבקים

בו יתברך. אך הן אמת שיש מדרגות מתחלפות בדבקות בהשם. אך זאת כל ישראל דבוקים שהוא חיינו ואנחנו מוסרים נפשנו אליו, כי הוא חיות כל המציאות ואנחנו עמו ומתייחד שמו עלינו ולא על זולתנו. וזה כונת הכתוב ואתם הדבקים, היינו שדבוקים על כל פנים בזאת המדרגה בהשם א' חיים, שהוא חיי כולנו וחיות כל המציאות, כולכם היום. זה הדבקות יש לכל ישראל. עד כאן דברי פה קדוש.

לבינו יהמה מאד למקרא הדברים האלה, מעטי הכמות ורבי האיות. משרטוט קצר זה אנו מכירים באיזה מדה נתרשם רבי חיים מהרזני, ובמה עסקו הקדושים האלה בהתועדם יחדיו. וכי הנפש ואצילי הרוח ימצאו כאן באר מים חיים, נחל נובע מקור חכמת הקדושה והדבקות. אשריהם לצדיקים ואשרי כל המתחממים לאורם ונהנים מהם עצה ותושיה!

בלבו של ר' חיים היתה אמנם טינא ותרעומות על בניו וצאצאיו של הריוני שנוהגים בלוקסוס ומבזוים הרבה בשביל לפאר את בתיהם ומלבושיהם לפי המודה החדשה. הדבר הזה היה כקוץ בעיניו, כי הוא הלא הנהיג את ביתו בפשטות והכסף הרב שהביאו לו חסידיו היה מחלק כליל לצדקה ולהחזקת תלמידי חכמים, אבל מפני כבודו של ר' ישראל הסתיר הדברים בלבו ושתק. ועכשיו, אחרי מעשה ליאובה מצא בעל חוב מקום לגבות את חובו. אומרים, שנוספה לזה גם סבה פרטית: הוא היה לו טינא בלבו על שהחסידים הסדיגורים אינם נוהגים בו כבוד. גם אירע שבקר את אחד האחים הסדיגורים — את הצעיר שבהם, ר' מרדכי מהוסיאטין וישב אז בסטריזוב — ולא כבד אותו לשבת על כסא. איך שיהיה, ר' חיים התחיל לאחר מעשה זו לרדוף את כל המשפחה הסדיגורית עם חסידיהם ומקורביהם באף ובחמה ובקצף גדול. הוא פרסם מכתבים חריפים וחדים כמדקרות חרב נגד בני סדיגורה. ביחוד ידבר תמרורים על התנהגותם ותלבתם בדרכי הלוקסוס והמודה. את נשותיהם דן כעוברות על דת יהודית ודרש מחסידיו להתרחק מהסדיגורים.

כידוע, עוד רבי שלום מפרוהביש בהיותו בטשרנובל עורר תמהון ודאגה בלב רבי נחום, על דרכו החדשה והתנהגותו בגינוני מלכות. כל צדיק עובד את ד' לפי דרכו ונטייתו. העיקר: כונת הלב. המטרה. התכלית. אבל הנסיון היומי מלמדינו דעת כי רחוקים עדיין בני האדם, אפילו אנשי הרוח, מן המדרגה הרוממה לדון את הכל לכף זכות. להביא הכל במשפט לפי הכונה שללב, לא לפי ראות העין ושמוע האוזן. אלמלי היה כך כמה מריבות היו נמנעות וכמה מחלוקות היו מתפשטות. אך עדיין לא זכינו לכך. זהו רק חזיון, שאיפה לעתיד.

לעזרתו של ר' חיים באו עוד כמה גאונים מפורסמים והחזיקו בידו. או הוצתה המחלוקת האיומה, הידועה בשם: מחלוקת צאנו וסדיגורה, ותבער אשה ביעקב ותלהט בערים רבים. רדיפות ובויונות, הכאות והתאבקות. מלשינות ומסירות כל אלה היו תוצאות המחלוקת הנוראה הזאת שמשפחות רבות החריבה בשעתה.

ראוי אמנם לציין לשבח את התיחסותם של המשפחה הריונית למחלוקת זו. הם אחזו בשתיקה מחלטת ולא הוציאו אף הגה קל נגד ר' חיים וחבריו. מתפללים אנו ומשתוממים אפוא יקח אדם ילוד אשה, כח ככיר כזה, להיות נעלב ואינו עולב, שומע חרפתו ואינו משיב!

אחד מחסידיו הצדיק מסדיגורה ערך מכתב אליו וסיפר לו כל התלאות שסבל

מחסידי צאנז, הביונות והחרפות שעשו לו וכי דחו אותו מבית המדרש. על מכתב זה קבל תשובה כזו: ר' שפטיל נכד הרב מברדיטשוב קרא המכתב באוזני הצדיק ושאל אותו: מילא כבודו הוא מהנעלבים ואינם עולבים, אבל איך יוכל להתייחס בשוויון נפש לרדיפות שכאלה? על זה השיב הצדיק: ודאי צריכין לבקש ולהתפלל שכל רעה לא תאונה לאנשי שלומנו. אבל לעורר דין על איזה נברא בעולם — אסור. הצדיק מטשורקוב ענה לבן אחיו ר' נחום דוב, שבקש מאתו שלא ישתוק בזה, בדברים האלו: הרבי ר' ברוך אמר: בזאת ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע אויבי עלי, כאשר לא יהיה לאויבי מקום לקבול כי נענש על ידי. כמו שאמרו חז"ל מי שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

כשהראו המכתבים מהרב מצנז להצדיק מהוסיאטין תחב אותם בצלחתו ואמר: פין שווייגען ווערט מען גיט מיעד. מעהר דארף מען איבער דעם גיט רעדין. פעם ישבו הצדיק מסדיגורה והצדיק מטשורקוב במסכה אחת. אמר הראשון: הש"ת יעזור שתהיה מפלה להאפקורסים מטשורוביץ. השיב השני במאמר התלמוד: מי כתיב יתמו חוטאים? חטאים כתיב. בקש עליהם רחמים שיחזרו בתשובה...

כזו היתה גם התיחסותם של האחים הטשרנובליים, גיסיו של ר' דוב. הם לא התערבו כלל בריב ולא נקמו נקמת משפחתם מיד הקמים עליהם. רק לאחר שכבר הוציא ר' חיים המכתב החריף הכתוב בנוסח של חרם ממש על חסידי סדיגורה והפיצו בדפוס ברבים, כתב ר' אהרן זקן האחים מטשורוביץ לר' חיים מצאנז מכתב חריף מאד. הוא מתרה בו למשוך ידו מן המחלוקת. אף קבע לו זמן על זה עד שלשה חדשים.

מי שקרא את שאר מכתביו של ר' אהרן, יודע כבר את דרכו של אהרן לדבר בטון חזק ועז שקשה למצוא דוגמתו. הוא האמין בעצמו ובכחו כי עז בכל העולמות — אמונה בלי כל גבול. אין פלא אפוא אם הרשה לעצמו לכתוב כאלה לר' חיים. אבל ר' חיים עשה את שלו. הוא חיוק כפעם בפעם את יד חסידי לרדוף את הסדיגורים, ובכל עת הוסיף שמן על המוקד. בדברים חדשים. ורק לאחר מותו נשקטה להב המחלוקת. רבי יחזקאל משינאווי, בנו של ר' חיים, השתדל לעשות שלום בין המחנות. הוא לא בקר כל ימיו על ה"ציון" של אביו, ויחשוב את מות אביו במחלת־אש ושרפת ביתו וה"אהל" שעל קברו לאחר כמה שנים בתור תוצאות ההכרזה שהפכו חסידי סדיגורה בארץ ישראל עליו.

רבי דוב נפטר ביום י"ג כסלו תרל"ה, ערב יום ההלולא של אחיו ר' נחום משטיפנשט ("כסלו תרכ"ח). הוא נקבר בסדיגורה, באהל אביו הצדיק מריזין, אבל בפנה מיוחדת ומהוקצעת. באהל זה קברו אחר כך מימין ומשמאל לקברו של הריוני, את בנו ר' אברהם יעקב וצאצאיו.

כחמשה עשר שנים חלפו ועברו מני אז בקרתי את האהל הלז. ועד היום שמור בזכרוני ההתרגשות הגדולה שזרמה בקרבי אז. בשורה אחת ראיתי מונחים ארונותיהם של הצדיק מריזין עם בנו וצאצאיו, ובקרן זווית נדחה מוקפת מחיצה של ברזל שם גופו של ר' דוב ספון. אמרתי בלבי: אכן צדיק טראגי היה איש הרוח הלז, טרגי היה בחייו והטרגיות לותה אותו עד מותו!

ז. הלך רוחו ותכונתו

אדם מצוין ונפלא במינו היה ר' דוב. כשאנו מתבוננים לתכונת נפשו והלך רוחו, לפי השרטוטים המעטים המצויים ואמרותיו המעטות שנשארות שמורות בידינו אז נמצא את דוגמתו בהופעתו הענקית של ר' נחמן מברסלוב. בין שני ענקי הרוח וגאוני המחשבה נמצא השואות ידועות, בלי כל הפרזה, יכולים אנו לומר כי קרבת רוח היתה לו לר' דוב אל ר' נחמן: הוא היה בן גילו.

רבי דוב היה עצב תמיד. מרה שחורה גברה עליו ויהי מלא תוגת רוח בכל עת. "מהנגלה שלי — אמר אמר ר' נחמן לתלמידיו — אין אתם צריכין ללמוד אף על פי שאני על פי רוב בעצבות אין אתם צריכין ללמוד מזה!" (ד)

ומה היתה סבת העצבות והתוגה בגדולי הנפש אלה?
— "יש שיש לו יסורים מעצמו, ואמר ר' נחמן, ויש שיש לו יסורים משכניו, ויש שיש לו יסורים ממשפחתו, ויש שיש לו יסורין מעירו ויש שיש לו יסורים מכל העולם..." (ה)

האדם הגדול, הצדיק, יש לו יסורים מכל העולם. "דאגה בלב איש — אומר שלמה המלך — ישיחנה לאחרים". מאן אחרים? מוסיף הזהר לבאר — דא צדיק! והצדיק לוקח חבל, משתתף ומרגיש בדאגותיהם של הכל.

אדם עני וקשי יום אחד בא לפני הרב מברדיטשוב ויספר לפניו עניו ומצוקת נפשו ויאבה להפטר ממנו מהר, אמר לו הרב: הבטחון הוא בנקל אצלך, שכאשר אומר לך כן יהיה, אבל מה חל עלי? בודאי חל עלי האמונה שאאמין שהקב"ה בודאי יסייע להיות טוב, אך שאני צריך להביא בקרבי הצער שיהיו אברי נרתעים כמו שאמרת לי הצער שלך. אבל מה אעשה שעדיין לא הגיע זמנך מחמת שיש לי צער שאר אנשים שבקשו ממני גם כן בעסקיהם, ועדיין לא נכנס צערם בלבי שיהיה בלבי צערם כמו שאמרו לי צערם, ולך אפוא מה אעשה? בכך דעתי נוטה שתמתין פה עד שיבא בלבי ג"כ צערך ואז תצליח דרכך..." (ו)

— "אם כואב, חלילה וחס, לאחד מישראל בקצה העולם — אמר הצדיק מריון — אני מרגיש יתכף". בסגנון יותר עז: "כשיש דינין ח"ו על ישראל אזי אני חולה ועצב, וכשיש רחמים אני בריא ושמח"...

ורבי דוב שהיתה לו נפש עדינה ואצילית, ואהב את עמו אהבה עמוקה, עזה, לא יכול לשאת ולסבול את כל הצרות והתלאות ששמע מפי בני מולדובה הבאים לבקרו שברובם לא היו מוכשרים להבין כי הבקור אצל הצדיק ראוי שיהיה בעיקר בשביל עניני הנפש ותקונה, ולא חסו על צער הצדיק לעכבו שעות ארוכות ולהלאותו בספור מצוקותיהם וצרותיהם בפרטיות, וכל אלה באמונה תמימה, בבכיות ויללות מרות עד שהיו מרגיזים את עצביו ומרעישים את נשמתו עד התהום בה. כל אלה גרמו שענן היגון החשיך תמיד את פניו ויתהלך קודר ושומם כל הימים.

אחד מגזע הצדיקים, מספרים החסידים, בא לפני ר' דוב ויבקש מאתו, באשר ששעתא דתיקא ליה טובא, יסמכוהו ר' דוב אפוא לרבי וצדיק, לא רצה ר' דוב לסמכו. הלך הלז להרבנית והפציר בה שהיא תשתדל שבעלה הצדיק יסמכוהו לרבי. רבי דוב השיב גם את פניה ריקם. על שאלת הרבנית: מדוע אינך מסכים לו שיהיה לרבי? פתח ר' דוב את כתנתו, והראה לה על לבו ואמר: רואה את השערות האלה.

הם גדלו וצמחו מן הדמעות והבכיות שבוכים לפני בכל יום: זה על פרנסה, וזה על עניני משפחה. זה על תינוק חולה וזה על ענין אחר, למה לו אפוא לזה כל הצער הזה? ...!

אין אנו יכולים להכחיד אמנם כי לעצבוננו של ר' דוב כמו לתוגתו של ר' נחמן היתה עוד סבה אחרת, יותר פנימית ויותר יסודית.

האדם הגדול המתרומם מעל לגדר הבינוני, שני עולמות קיצוניים מתנגשים בו: עולם המציאות שהוא חי בו, והעולם האידיאלי שהוא נושא אותו בחבו ושבושם אופן אינו שליט ברוח לכלוא את הרוח, והזרם הנעצר על ידי אחרים לזמן מה סופו לפרוץ גבולות ולהתפרץ פתאום כרעם, כמשברי ים...

„הצדיק הגדול — אומר ר' נחמן לפי סגנונו — מוכרח לירד וליפול לתוך פשיטות כי על ידי זה הוא מחיה את כל הפשוטים ואפילו אומות העולם“... (ט)
שוב אמר: „לפעמים צדיק האמתי הוא איש פשוט ממש (פראַסטאק) שמתנהג עצמו בדרכי הפשטות. אינו מגלה שום תורה ועוסק בשיחת חולין וכיוצא“... (י)
רואים אנו כי גם ר' נחמן ידע והרגיש היטב סוד הנפילה של הצדיק וטעם את טעמה עם כל המרירות ומצוקת-הנפש שבה...

למלאות את חובתנו להאמת מכרחים אנו להגיד כי לתוגתו ועצבותו של ר' דוב היתה עוד סבה שלישית, וזו עולה על כלם:

הבריאה, העולם, החיים והאדם סוד-אלוה פרוש עליהם. מני אז נפקחו עיני האדם להשכיל ולהבין הוא חותר חתירות ועמל להבינם, ועד היום, למרות התפתחותו הגדולה והתקדמותו החשובה של האדם, נשארו לפניו אלה חידה סתומה „חתומה באלף עזקין“ באין כל תקוה למצא להם פתרונים.

ראוי היה אמנם שהאדם יימש את לבו מהשגת החידות האלה, אבל תאבון הדעת גדול מאוד, וכל מה שהאדם יותר גדול, כל מה שדעתו רחבה, ביותר הוא עורג ומשתוקק בכל נימי נשמתו להבין נתיבות עולם ואבעיות ההויה, לפתור חידת הבריאה ולהשיג את התוך שבכל, את התוך הנשגב והמלא-פלאים הבלתי-מרגש ובלתי-נחפס, עריגה-צפיה זו היא אמנם ה„טיל-בפרדס“ בשפת חכמי התלמוד. מארבעה חכמי קדם שנכנסו לטייל בפרדס, רק אחד לבד, — רבי עקיבה — יצא בשלום...

„אל תתחכם יותר למה תשומם“ — אומר קהלת, הוא מסביר זה, יען כי „יוסף דעת יוסף מכאוב“... והוא מזהיר על רבוי הספרים המעוררים את המחשבה ומגרים את תאות החקירה, אבל הלא רוח באנוש ומי יעצור בעדו, יש לך אדם שהוא יודע שרוב ההתחכמות והחקירה תזיק לו, אבל אינו יכול למנוע עצמו ממנה, איזה כח פנימי מכריחו לזה, איזה נטיה נפשית מושכתו דוקא אל החקירה, דוגמא לזה: ר' נחמן מברסלוב הרבה כל כך לדבר על הצורך להתרחק מהחקורים ומספריהם, אבל בנוגע לעצמו אנו שומעים את תלמידיו מעירים: „הצדיק שהוא בבחינת משה-משיח צריך לעיין דוקא בחכמות כדי שיוציא את הנשמות הנבוכות משם“, ור' נחמן עצמו מעיר על ההשפעה של החקירה על נפשו הוא, כמובן בדרך נסתר, „יש — אומר ר' נחמן — שנכנס בחינת מצח הנחש שורש חכמת הטבע בתוך החכם שבקדושה, וחכמה זו של מצח הנחש מתחלת לכנוס עמו מעיון לעיון

עד שנכנס בעיון דק מאד עד שרוצה להטיל פגם בשורש הרצון ולכפור... שם כאלו אין רצון כלל ח"ו.

ר' נחמן היה אמנם מיצר ולבו דואג בקרבן (יא) על מצבו הנפשי הזה. הוא הרגיש מתסיסה זו יסורים גדולים אבל הוא מנחם את נפשו ברעיון זה: "כל התהוות מעשי בראשית היתה רק בשביל שצפה השי"ת שיהיו אנשים שיהיו להם יסורים בעיני האמונה הקדושה מחמת הבלבולים והכפירות העולים על מחשבתם רחמנא ליצלק, והם יתגברו כנגד אלה המחשבות ויתחזקו באמונה". (יב) והוא מחבב את הדעת גם במדעי העולם עד שהוא מרשה לעצמו לומר "דע לפי גודל ידיעת התורה וטבעי העולם כן נמסר וישתעבד העולם תחתיו... (יג) מאמר שעורר בשעתו מחאה גדולה מצד החסידים ומשך עליו חשד מינות. ואם רוב הצדיקים היו מקפידים על הדפסת ספרים חרשים, וחסידים הרבה לא רצו לקרא בספרים שאין טוב מחברם ידוע להם, רבי נחמן היה נגד זה, הוא היה אומר: יש עכשיו ספרים הרבה וגם עתידים להיות עוד ספרים הרבה, ואסור להלעיג על שום אחד מהם כי כלם צריכין להעולם, ומה שמפליא אותנו ביותר, הוא אהבתו לשוחח עם "קלי עולם" (יד) מה שרוב החסידים היו נוהרים מזה.

כזה היה גם ר' דוב. הוא אהב את החקירה, העיון וההתפלספות במלא מובן המלה. חבתו להעמיק חקר היתה בלי מצרים. הוא העיר ועודד את מבחר תלמידיו שעמם השתעשע יום יום בדברי חקר ועיון להגביה מעוף רעיונם הגבה למעלה למעלה. מבלי לתת לב אל השאלות והספקות שיתעוררו בנפשם מזה. את הספרים אהב בכל לבו. בביתו היו נמצאים ספרים הרבה במדה בלתי מצויה. ומה שמענין יותר הוא רכש לו ידיעה נאמנה בהם. בוכחיו בשקלא־וטריות עם סיועת האברכים שלו היה אוהב לקחת בעצמו כפעם בפעם מארון הספרים איזה ספר עתיק ולהראות בו על דבר נושא חקירתם ומשאם אז. לאחרונה בנוגע לשיחותיו המרובות עם כל מלומד ובעל דעה, זה ידוע למדי כי לא שם ר' דוב פדות בין אדם לאדם וחביב היה עליו לשוחח עם המלומדים, בלי הבדל בין יהודי לנוצרי, בין שומר דת לחפשי בדעותיו. ובזה מצאנו עוד הפעם נקודה חשובה בתוגתו וקדרותו של ר' דוב. השאיפה להבין רזי עולם, ההתעצמות לגלות מסתרי־יה דברים שכסה "עתיק יומין" מולדת באדם שאלות וספקות, גוודים וסתירות, קרעים והפכים ואלה מהלכים שעמום על נפשו ומכסים בענן שחור את הרוח הבהיר...

ה. השואות בינו ובין ר' נחמן מברסלוב

ועוד אנו מוצאים השואות והקבלות בין הלך נפשו והגיונותיו של ר' דוב ובין ר' נחמן מברסלוב:

א. "איני יודע — אמר ר' דוב — למה נוסעים אצלי כמו שבאו כן יצאו ומי שבא אלי בהכנה אסייע אותם", מאמר זה הכולל שני הפכים: גדלות ושפלות במקום אחד, מזכיר אותנו שני בטוים כאלה שיצאו מפ"ר נחמן, אבל בזמנים שונים, "תנו לי אבנים וסיד ואני אבנה מהם בנינים נפלאים", דברים אלה שביטא ר' נחמן בשעה

שהגאון הפנימי חי בנפשו ולבו, בשעה שהרגשת עצמו מלאה את דמיונו מקבילים מאד למאמר ר' דוב: "מי שבא אלי ב ה כ נ א סייע אותו" אולם שאלתו התמימה של ר' דוב: "למה נוסעים אצלי, כמו שבאו כן יצאו", מזכירה לנו מבלי משים שאלתו הקומית של ר' נחמן בשעה של משבר-הנפש "על מה באו העולם לכאן" הלא עתה איני יודע כלל, כי אני עכשיו איש פשוט לגמרי".

ובאמת מכל אדם שבעולם נשמע שני הבטוים השונים האלה. האדם הוא כים הזה שיש לו עליה וירידה, עולה האדם פעם בדמיונו על מעלות סולם השלמות ואשר הנפש אז גאות ילבש והומה כארי: אם אני כאן — הכל כאן! יורד האדם פעם אחרת בחייו הריאליים ושוקע במצילות התלאות והמכאובים הנפשיים או הגופניים אז הוא שפל בעיניו וכליד תמים הוא עומד ושואל: מי אני ומה אני, מה חיי ומה כחי?!

ובכל זאת שונות הם תכונות בני אדם גם במקצוע זה. יש ששעות של הרגשת עצמו הם מרובים אצלם. שגאון הנפש מלווה אותם רוב ימי חייהם, ורק לעתים רחוקים תתגבש הרגשת האפסות והאין אליהם. אלה הם בבחינת "חמתם מרובה מצלתם", לעומת זה ישנם אמנם כאלה ש"צלתם מרובה מחמתם", הם מרגישים על הרוב את האפס, האין והשפלות שבאדם. התהו והריקנות שבחיי האדם עומדים בכל עת נגד עיניהם מבלי שיהיה נקל להם להסירה דעתם מהם במדה שתהיה נפש גבוהה עליהם. מנהג הוא אצל החסידים, שביום הלולא הם מבקשים מרבים "מטבע", מטבע זו נמכרת בליציטציה, וכל המרבה במחירה זכה בה. כידוע, מטבע כזו חשובה מאד אצל החסידים. הם מחזיקים אותה למין "שמירה". אירע שהצדיק מסדיגורה נתן מטבע כזו ביום הלולא של אביו הצדיק מריון. לעת ערב שאל את המקורבים אם כבר נמכרה המטבע? השיבוהו: לא. — כמה נותנים בעדה? הוסיף הצדיק לשאול. — כך וכך, ענו החסידים. הוציא הצדיק מכיסו סכום יותר גדול וקנה הוא בעצמו המטבע מיד החברה. "ענין זה — ביאר ר' נחום בער, חתן הצדיק — כי הצדיקים בעצמם יש להם אמונת צדיקים"... מאורע כזה קרה גם אצל הצדיק משטורטקוב. אבל שונה מהם לגמרי היה ר' דוב, לו חסרה האמונה בעצמו, בלבו שררה הריקנות הנוראה, הרגשת האפס ובטול עצמו לאין תכלית. את הסוד הפסיכולוגי הזה גילה אמנם כבר אחד מאחיו בעצמו, — הצדיק משטיפנשט, זה שהיה לו אליו קשורי אהבה ורתוקי חבה ביותר עד שנוכל לומר עליהם "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו"... כשישב ר' נחום בסעודת נשואי בנו יחידו התחיל לחשוב כוונותיהם ושרטוטי נפשם של אחיו. "אחי מליאובה" — אמר בתוך דבריו — יש לו השפלות מאבינו"...

אמנם כן נגלתה לעינינו התכונה העקרית והיסודית של ר' דוב, היא היתה מדת השפלות, נקודה זו דיה לנו לבאר ולהבין על פיה את כל חייו המלאים מצוקות ומשברי נפש...

ב. המופתים הם עקר גדול בחסידות ההמונית, ההמונים שבחסידים אינם מבקשים את המאור, את התוך, את הפנימית, תן להם נסים, עשה להם נפלאות, שנה להם את הטבע עם כל חוקיה ודרכיה, וימחלו לך על כל התורה וההדרכה העלאית שבשבילים נוסדה החסידות.

עובדה זו היתה כקוץ מכאיב בעיני כל בעלי הנפש שבמנהלי החסידות, "פלא

גדול — אמר ר' ישראל מריון — על בני הדורות האלו שמשבחים את המפורסמים שבדור עם ט"ו מופתים בכל יום, והלא מי לנו גדול מאלה ז"ל שנאמר עליו ז' או ח' מופתים, ועל אלישע פי שנים" (10) כמובן, היה משפע בזה מהוראת חכמינו הראשונים, "כי לא עבד קב"ה נסא למגנא, והקב"ה מקמץ בנסים למעלה מהטבע". השקפה זו הביאה את ר' נחמן מברסלוב להתבונן ולחקור על הרבה מעשים ומאורעות הנראים כשנוי חוקי הטבע, וימצא כי רוב המעשים האלה הם באמת טבעיים, ובטבע יסודתם; ורק מוחם של ההמון הבלתי מלומד, והבלתי בקי ברזי הטבע וחוקיה תופס אותם כנסים ונפלאות וחושבים אותם לשנוי הטבע, או הכרזי והורה בתמימותו: "דע לפי גודל ידיעת התורה וטב עי' העולם כן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו" (10) מאמר שעורר בשעתו חשד מינות על ר' נחמן, ובאמת דרך בזה בעקבות גדולי רבותינו הראשונים.

ור' דוב שהשקפה זו קננה גם בלבו הוא, מצא הכרח להביע מחאה פומבית נגד בקשת המופתים בכל עת בסגנון זה: העולם סוברים שחזק לטבע הוא החדוש, ואני אומר: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" זה גדול בעיני יותר... ג. "מעלה גדולה — מודה ר' נחמן — כשיש עדיין יצר הרע לאדם, כי אז יכול לעבוד אותו יתברך עם היצר הרע, דהיינו ליקח כל ההתלהבות והחמימות ולהכניסן בתוך עבודת ה', להתפלל ולהתחנן בחמימות והתלהבות הלב, וכיוצא. ואם אין יצר הרע לאדם אין עבודתו שלמה".

"מי שאין לו מחשבות זרות, אומרים מורי החסידות, סימן לו שכבר נשתקע ב"ט שערי גשמיות, שכבר נטמטמו חושיו, עד ש"לא חלי ולא מרגיש" ואין לו מה לתקן, בכל מחשבה זרה, בכל תאוה חמרית, יש נצוץ של קדושה, חלק אלוה ממעל שירד לשפל המדרגה ומבקש תקון, עליה וחזירה לשרשו"...

ואת הרעיון הנשגב הזה שהיא גולת הכותרת בתורת החסידות בטא ר' דוב בחכמתו במאמר קצר ונפלא זה: בכל לבבך, דרשו חכמינו ז"ל בשני יצריך דבר זה חשוב ויקר אצלי ביותר מבכל נפשך ובכל מאודך"...

ד. על ידי דבור קל של הצדיק — מורה ר' נחמן — נפתח אור גדול, אז בנקל לבני אדם להשיג חכמות רמות".

אמונה עצומה כזו בכח דבורו של הצדיק אנו מוצאים גם אצל ר' דוב, כמובן בתקופת תמימותו, טרם נולד הסער והמשבר בנפשו. "ישלח דברו וירפאם, כשהשי"ת שולח דבורים — אמר ר' דוב — היא רפואה וחיות, החיות רצוא ושוב, יכולים לעשות תשובה ולשוב".

ט. מפי התלמידים

א. רבי דוב מליאובה היה עצב בטבעו וענן תוגה שכן תדיר על פניו. זמנים הרבה היה לו רוגז על אשתו — כמובן, הסבה בלתי ידועה — ואז לא היה לה רשות לדרוך על סף חדרו.

הוא היה אוהב אברכים צעירים, חבורה של אברכים לומדים מושלמים היו דבוקים וחבוקים בו באהבה בלי מצרים. אחד האברכים האלה סיפר אח"כ לעת זקנתו, כי בשובו מבית רבו לביתו הרגיש געגועים עזים ותשוקה בוערת כאש, שלא פסקה מאתו ולא נתנה לו מנוחה עדי שב שנית לבית רבו. להאברכים האלה היה זכות מיוחד, הם היו בבחינת "דעיילי בלא בר" ולא היו זקוקים ליטול רשות הכניסה;

בכל עת שרצו נכנסו ישר לחדר הרב. האיש הנ"ל שוכה ליכנס לחדר הרב פעמים אין מספר. סיפר כי אירע לו כמה פעמים שנכנס לחדר הרב ומצא אותו יושב שקוע ומרוכז ברעיונותיו במדה כל כך עצומה עד שלא הרגיש בו כלל בבואו. מצב זה יכול היה לשהות שנים ושלוש שעות בבת אחת.

עם האברכים האלה היה אוהב ר' דוב להשתעשע בשיחות ארוכות ורמות. כשהתחיל ר' דוב לספר ולדבר עמנו — אמר התורני הנ"ל — יכול הייתי להשיג מדברותיו ולהבין שיחתו עד ערך עשרה מינוטין. לאחר זה היתה שיחתו מתרוממת כל כך עד שקשה היה למוחי אז לתפוש עוד. השיחות האלה יכלו להאריך שעות רצופות. וכה עמדנו על רגלינו שעות שלמות מבלי להרגיש עיפות ותלאה. כל כך היו מדברותיו משעשעות. מעסיקות וממשיכות את הלב.

ב. פעם נכנסו חבורה של חסידים מהושי לליאובה להסתופף בצל של ר' דוב. באמצע הדרך סרו לבית מזיגה אחד לנוח. השעה היתה מאוחרת הרבה אחר הצהרים. ומה השתוממו בראותם את המווג עומד אז ומתפלל. אמרו לו: מילא, כשהאשה מכינה לבעלה מרק טוב אז אין לו תרעומות על שאיחרה סעודתה. אבל כשנותנת לפניו בארשט חמוץ בזמן מאוחר, הוא אומר לה: כלום לא יכולת לתת לפניי הבארשט החמוץ בזמן מוקדם?... השיב האיש: כשהבעל אוהב את אשתו אז אפילו אם הסעודה רק בארשט חמוץ ובשעה מאוחרת הוא נהנה מזה ושמה בחלקו...

כשבאו החסידים לליאובה נכנסו לחדר הרב סיפרו לפניו שיחה זו. פתח הוא ואמר: יש שאדם בא לעולם רק בשביל דבור אחד... וכשחזרו החסידים לביתם, עמדו שוב לנוח בבית מזיגה זו, ומצאו את המווג שכבר נפטר לעולמו.

עקר למדו של ר' דוב היה:

כל אדם נברא בשביל ענין מיוחד. אפילו פחות שבפחותים יש לו עובדא מיוחדת שאין ביד אחר לעשותה. ואם שהוא עושה הרבה מעשים אשר לא יעשו, זהו ענין אחר. בעד אלה יעשו עמו חשבון בעולם העליון. אבל בעולם זה מוכרח לעשות בלי שום דיחוי העובדא המיוחדת שבשבילה נוצר, ושאיין ביד אחר לפעול זאת...

י. ספורים

סח זקן אחד ממקורביו:

א. פעם בליל שבועות התאספה החבריה כנהוג להקלויו של הצדיק ז"ל לערוך תקון ליל שבועות. השעה היתה מאוחרת, כלנו היינו כבר מוכנים ומחכים בקוצר-רוח על צו הצדיק שיתחילו. אבל שום הגה שום רשרוש לא ישמע מחדר התבודדותו ואנו מחכים... כשהשמיע השעון השעה השתים עשרה, פתח הוא ז"ל את הדלת ונשאר על עמדו — על מפתן חדר התבודדותו. נכנסה החבריה בחצי עגול מסביב לצדיק, הוא הפשיל את ידיו מתחת לשחיו והתחיל משיח.

כסבור אתה דברי תורה? לא ולא! דברים של מה בכך מעניגי דעלמא.

כבר נראו דמדומי האור ותיקון ליל שבועות מאן דכר שמייה. הצדיק מדבר —

מעניגי דעלמא.

וכשהאיר המזרח הפסיק הצדיק את דבורו, התעורר ואמר:
הלא צריכים להעריך תיקון ליל שבועות! הפך את פניו וסגר הדלת מאחוריו
יצאנו החוצה להתכונן בשביל תקון...
כשבאו המתפללים הראשונים מצאו אותנו יושבים על גזרי־העץ המפורים בחצר
הצדיק כל אחד יושב לו מתבודד ובוכה לנפשו...
כל אחד הבין כי אליו מכוונים דברי הצדיק ובהם מצא כל אחד תקון לנפשו
הוא...

ב. כידוע לכם עירנו היא עיר משובחת ומפורסמת בינה הטוב וכמעט לכל
גביר כרם.

פעם בקש מאתנו חד מאנ"ש שהחבריה תואל לכבדו לבלות בביתו על כוס יין
מיינו המשובה. אנחנו דחינו את בקשתו מיום ליום, היום כך, מחר כך והדבר כמעט
שנשכח מאתנו עד שביום אחד מימות החול נודמנו ברחוב ואמר לנו הגיעה השעה
לשלם לי החוב, בואו!

הלכנו ובלינו על כוס יין ומגדנות מתובל עם שיחות וסיפורי צדיקים. כשיצאנו
ועברנו דרך בית הצדיק עמד הוא ז"ל אצל החלון. נקש לנו בחלון. כאשר התקרבנו
שאל:

מאינן יהודים?

אמרנו לו: מכוס יין בביתו של...

מה היום מיומים?

כך, סתם! השבנו אנחנו.

ענה הוא ז"ל: הלא אמרו: "סתם יינם אסור!..."

יא. שיחות

א. כח הבן נמשך מכח האב. אחד לוקח הקלסתר פנים, אחד לוקח האברים ואחד
לוקח הלב, כל האברים צריכים להיות שלמים, ובאם הם שבורים היא חסרון. והלב
אם הוא נשבר הוא טוב.

ב. כשנסעתי למדינת מולדובה חשבתי בדעתי שלא לקבל מעות, כדי שלא
אצטרך ליתן להם כו', ונתיישבתי לקבל כמו שהורה לנו התורה משכו וקחו לכם
צאן, ואחז"ל משכו ידיכם מע"ז. ובזה מיושב מה שמקשים על הרמב"ם שכתב טעם
הקרבנות משום משכו, והלא זה נאמר רק אצל קרבן פסח? ובאמת הקרבן פסח הוא
ראשון לכל הקרבנות, ואחריו נמשכו כל הקרבנות.

ג. מה שנתקשו הראשונים והאחרונים בענין ידיעה ובחירה, נראה שהידיעה
מכרחת, אלא שהבחירה היא על דרך גדולה עבירה לשמה.

ד. אמר נגד המופתים, העולם סוברים שחץ לטבע הוא החידוש ואני אומר
הלא כתיב המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וזה יותר גדול.

ה. בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אמחז"ל בכל לבבך בשני יצריך זה חשוב
אצלי יותר מבכל נפשך ובכל מאדך.

ו. אמר: אשתוק מלדבר ואז יהיה בכל יום יהיו בעיניך כחדשים.

ז. ישלח דברו וירפאם, צריכים להכות עד שהש"י שולח דבורים ואז הם רפואה. וכי מלאכה לומר מעצמו? כשהש"י שולח דבורים הוא לרפואה.

ח. החיות רצוא ושוב, יכולים לעשות תשובה. לפעמים הוא בהפך ושוב הוא החיות.

ט. כי חק לישראל כשהאדם בבחינת חק וגבול, אז הוא משפט. וכשיצאים מהגבול דהיינו המדות אז נהפך הכל לרחמים, ואז יכולים לפעול על ידי התפלות. כדאיתא בתקונים שלא להתפלל על גשמים, אז ממילא נתקן הכל. צריכים להתדבק ולהקשר באהבה אז מעוררין אהבה ואז אין צריכין עוד לבקש ואין רוצים עוד לבקש שום דבר.

י. שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. כשמכניעין את השמאל תחת הראש אז ממילא וימינו תחבקני — נעשה רחמים.

יא. אנשי קעשוב התנצלו לפניו שאין יכולין לעשות מאומה מחמת ה"נע ונד". השיב להם: ועד עכשיו עשיתם? צריך שלא לדעת מתי עושין ומתי אין עושין. כאשר חושבים שעשו מה אז לא עשו כלום. התורה מתחלת בבראשית, וזה שחושב שעשה עובדא עודנו רחוק מהתורה.

יב. בקשו מאתו קמיע בשביל אחד שהיה לו קמיע ונאבדה ממנו. שאל מי נתן לו הקמיע? השיבו לו כו'. אמר: הקמיע הוא רק סגולה. הש"י אמר למשה שיעשה נחש וסגולה ועשה משה נחש נחושת, אפילו איש קל יוכל גם כן להועיל. אעפ"כ אמרו במשנה בזמן שישראל משעבדין לבם לאביהם שבשמים מתרפאין ואם לאו... יג. צריך להאמין שכל הפרטי פרטים הם בהשגחה.

יד. אנשי מוינשט בקשו מאתו אודות אחיו ר' נחום. השיב להם: אם יהיה הרצון אסכים גם אני.

טו. אמר על זקני הרב ר' ישראל: הוא סבלן! ופנה להשומעים ואמר: יודעים אתם מהו הפירוש של סבלן? סבלן הוא זה דטיביה גניז בגויה!

טז. שאלוהו: מדוע ז' אדר יום פטירת מרע"ה יום אבל ותענית ול"ג בעומר פטירת רשב"י יום הלולא ושמחה? השיב: ידוע מה"אדרא" כי רשב"י ביום פטירתו גילה כל סתרי תורה והיה שמחה גדולה מזה, וזה נמשך ונתעורר בכל שנה. לא כן בפטירת משה רבינו אמרו חז"ל ג' מאות הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, והיה מזה אבל וצער.

יז. שאלוהו: מה זה שאמרו חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד? השיב: כתיב יעקב חבל נחלתו. ומכיון שהם חלק מהאלהות בדין הוא שיהיו שבים וחוזרים למקור שרשם ומחצבתם.

יח. שאלוהו: מדוע חסידים הראשונים טרם שנתקרבו לרבים, התקדשו והטהרו והכינו עצמם בכמה עובדות וקישוטים להתקשר לרבים. וכחיים אדם בא מן השוק ושותה כוס יין עם החסידים, וכבר בשם חסיד יכולה. השיב להם: אדם עשיר הבא לבנות לו בית, עושה בתחלה יסודות טובים וחוקים ואח"כ בונה עליהם הכתלים. לא כן העני, הוא לוקח ארבעה קורות ונועצם בקרקע, ומחפה עליהם בגג ואחר כך עושה לאט לאט הכתלים: כך בדור עני הזה ההתקשרות לצדיק הוא בחטיפה ומהירות, על ידי כוס יין בין החסידים, ואחר כך מתקשר ומתדבק לאט לאט להצדיק בדרכים הנכונים.

יט. פעם סירב ר' דוב להסב על שלחנו הקדוש עם החסידים כנהוג נכנס אליו דודי הצדיק ר' יעקב יוחנן והפציר בו מאד על הדבר, השיב לו ר' דוב תרוצים שונים על מאונו ללכת. בתוך השיחים אמר לו: איתא בגמרא, ועשיו שלחנו של אדם מכפר לו, ומי שהוא במדרגה גבוהה אינו צריך להשלחן ומי שאינו אדם מה יועיל לו השלחן. השיב ר' יעקב יוחנן: אם כן, צריכין לעשות השלחן בשביל אותם שאינם במדרגה. נתפייס ר' דוב והלך להיות מיסב בשלחן עם חסידיו.

כ. חטא חטאה ירושלים על כן לגדה היתה. טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה. הכתובים האלה, אמר ר' דוב, מדברים בשתי הבתי-מקדשים. הפסוק הראשון מדבר בבית ראשון, שידוע שהיה בהם עברות חמורות והיו ידועות להם ועשו עליהם תשובה בגולה, ובמלאת שבעים שנה נפקדו ונגאלו. והו"ע לגדה היתה, שסופרת לה שבעה ימים וטהרה. ופסוק שני מדבר בבית שני, שאמרו ר"ל לא חרבה ירושלים אלא מפני שנאת חנם, והוא ענין קל אצל בני אדם ומעברות שאדם דש בעקביו ובשוליו אין שם על לב לשוב בתשובה, ע"כ לא זכרה אחריתה...

כא. הקשה על מה דאמר מלאך המות: אי איכא צורבא מרבנן שאינו מעמיד על מדותיו מוספינא ליה על שנותיו — וכי כך הוא אוהב את התלמידים חכם? ותיירץ: לפי שמי שעברו רוב שנותיו ולא חטא מובטח לו שלא יחטא. לכך מוסיף על שנותיו כדי שלא יהיה בכלל עברו רוב שנותיו.

כב. אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. מקשין העולם למה נכנס בו רוח שטות קודם שעבר. אבל יש שחושב ואומר, אפריש עצמי מלאכל בשר ואוכל בטונית, והוא אוכל מהם ב' קערות אכילה גסה, לכן מקרהו לא טהור. כי באמת לא נכון כן. רק יאכל מעט בשר. שהאוכל כיהודי מברך וקורא ק"ש וישן כיהודי. ואבי ז"ל אמר: הישן כיהודי קם ומתפלל כיהודי וכל המעת' לעת הוא יהודי. כג. עשה לך רב וקנה לך חבר. החבר הוא אוהב נאמן מאד, וכמו כן צריך הרב להיות אוהב נאמן לדבקים בו. אבל לא שייך בו קנין, דמה אני בחנם אף אתם בחנם. ועל זה אמרו: אם הרב דומה למלאך תורה יבקשו מפיחו, ר"ל בחנם. לא כן חבר, הוא אינו מוזהר להיות חבר, והצריך לו יקנהו בדמים.

כד. פעם יצא להתפלל מנחה בשדה עם חסידים. בשמ"ע הרגיש שנתקרר רגלו ואחר התפלה ראה שנחש כרוך עליה ומיד הרגוהו. אמר בדרך הלצה: איתא, אוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא, כי הוא היה רבי גדול והלכו עמו חסידים, וכשפגעו בערוד המיתוהו מיד.

כה. לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה ליתן דין וחשבון, היה ראוי לומר, בתחלה חשבון ואחר כך דין? אבל באמת שואלים בתחלה להנשמה מה דין העובר עברה פלונית, והיא משיבה כך וכך. ואחר כך באים עמה בחשבון ומראים לה שהיא עצמה עשתה כך.

כו. אברך אחד אמר לפניו. בשם ר' שמואל מקומינקא, ואמונתך סביבתך, כי השי"ת האמונה סובבת אותו. אמר לו ר' דוב: התבין זה? השיב האברך: לא. אמר לו ר' דוב: כל דבר גשמי שיצא מכה אל הפועל בתחלה השכל יסובבנו. והשי"ת לית מחשבה תפיסא ביה כלל, רק צדיק באמונתו יחיה, ולכן האמונה תסובבנו.

כז. שני צעירים אמרו לו בעשי"ת שרצונם לשוב לד' באמת. אמר להם: אם הרצון באמת יקובל מאד, כי אמרו דרשו ד' בהמצאו בעשי"ת, והקשו והכתוב קרוב

ד' לכל קוראיו ותירצו כאן ביחיד כאן בציבור. שלציבור כל השנה מצוי וליחיד בעשיית. והטעם כי על כל עברה צריך תשובת המשקל נגד הנאתה, ובאותו אבר שעשה צריך לסגפו. וזהו בצבור, בצבור דאברים לתשובת המשקל. לא כן בעשיית די במחשבה ורצון לתשובה ומצטרפת למעשה, וזהו ביחיד, ר"ל יחוד מחשבתו לתשובה שלמה. וזהו שאמרו ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות כי אז מחשבון העונות לתשובת המשקל. ומר"ה ואילך נאמר בכסה ליום חגנו כי די במחשבה ונצוץ מכוסה ונעלם בלב.

כת. איהו גבור הכובש את יצרו, שהוא נחבא אל הכלים והצנע לכת עם אלהיו, שגם יצרו הטוב ומעשיו הטובים אינו מגלה ומפרסם לכל רואה. כט. במוצאי יו"ט דפסח ממחרים להבדיל ולאכל חמץ, כי מצה נקרא מיכלא דאסותא לשון רפואה, שאנו חולים בנפש ואוכלים מצה לרפואה, ודרך הרופא להזהיר לחולה לבל יאכל דבר המזיקו, וכשנאמין כי שלמו ימי קיחת סמי מרפא מיכלא דאסותא וכבר יכולים אנו לאכול חמץ, אנו ממחרים להראות שכבר נתרפאנו. ל. ושחט אותו, את היצה"ר, על ירך — שלא יחלל ברייתו; המזבח — אכילה, ששלחנו של אדם מכפר עליו; צפונה בעניני ממון, ע"ד מצפון והב יאתה, ואז הוא לפני ה'.

לא. חילו מ'לפניו כ'ל ה'ארץ ר"ת חכמה, שזה עקר החכמה, ובאם לאו חכמה שלו ר"ת כ'י מ'לאה ה'ארץ ח'מס.

לב. ישמח משה במתנת חלקו, מלך בוד כשרוצה ליטול הכתר מעל ראשו תולנה על היתד, ואינו נותנו בראש אחד השרים שלא יתפאר בלבו שגם הוא מלך, אבל מרע"ה היה שפל מאד בעיניו ככתוב ונחנו מה, עד שהגיע למדרגה שנתן ה' מהודו עליו וקרן עור פניו כי לא היה לו שום התפארות וגאווה, וזהו ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו, שהיה מוחזק אצלך לנאמן עד שיכלת ליתן כליל תפארת בראשו, כי לא יתגאה בזה.

לג. כרחם אב על בנים רחם עלינו, וכי זה רבותא שהשי"ת מקור הרחמים ירחם כרחם אב על בנים? מי נתלה במי? אבל הענין כך: כשאב מכה בנו שיעשה רצונו ויילך בדרך הישר, והבן צועק שילך בדרך טובים, נכמרו רחמי האב על הבן ופוסק מלהכותו, ואלו ידע שיחזור לסורו לא היה מפסיק, אבל הוא חושב שלעתיד לא ישוב לכסלו, אולם השי"ת יודע תעלומות לב, וצופה לעתיד, לזאת אנו מבקשים שיעלים עיניו מדיעת העתיד וירחם עלינו באמרנו שלא נשוב לכסלה, כרחם אב על בנים. לד. חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותך, צריך האדם לעשות בכל לילה חשבון הנפש איך התנהג כל היום, ויקבל עליו על העתיד זהירות יתרה בכל מעשיו, אבל בפרטים שיודע שאי אפשר לו להזהר לא ירבה דקדוקים, כי אף שלב נשבר יקר מאד, זה דוקא במה שיכול לתקן ובה עי"ז לשמחה, אבל במה שא"א לתקן יבא עי"ז לעצבות, וזהו חשבתי דרכי, לעשות חשבון הנפש, אבל זה דוקא בענין שיש ביכלתי להיות ואשיבה רגלי אל עדותך.

לה. אל תתן לחית נפשך תורך, אם השי"ת משפיע לאדם עצות בדרכי העבודה לא יגלה אותם לאחרים קודם שיתקן בהם את עצמו, כי חית עניין אל תשכח שאתה עני וצריך להחיות קודם את נפשך.

לו. דוד המלך התאונן על יסורי ישראל, כי כלינו באפך כו' כל ימינו פנו

בעברתך. ואם אמנם מאמינים אנו שהכל לטובה, אבל הטובה נסתרת ונעלמת, ולכן בקש יראה אל עבדך פעלך, שתראה ותתגלה הטובה, ועי"ז יהיה והדרך על בניהם, שיתגלה שאנו נקראים בנים למקום.

לו. המרויח בעסקיו על דרך הטבע, וכ"ש שלא בדרך הטבע אומר בפה מלא שכל זה עזר ד'. ורשעים אומרים כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל. וזהו לולא ד' שהיה לנו לא היה זה. יאמר נא ישראל ולא הרשעים.

לח. קודם יצירת הולד מכריזין עליו חכם או טפש, גבור או חלש, עשיר או עני, וידוע דאמירה רכה ודבור קשה. נמצא דכשמכריזין חכם גבור ועשיר הוא בלשון אמירה. וזהו הקם לעבדך אמרתך, ההכרזה לטובה, אבל דוקא אשר ליראתך, אם עי"ז אבא ליראתך.

לט. הבחירה חפשית ביד כל אחד. רק לב מלך ביד ד'. לכן המיצר לישראל נעשה ראש, ועי"ז ניטלת ממנו הבחירה ומוכרח לעשות כרצון ד'.

מ. אם ימתחו חוט ברזל (שפרינזנע) ויאחו האחד בקצה זה והשני מקצה מזה. אם אחר כך יניח האחד החוט מיד ירוץ לקצה השני. כמו כן יעקב חבל נחלתו, ובשובם מדרך הרע יגיעו ממילא עד ד'. וזהו שובה ישראל עד ד' אלקיך.

מא. כל דבר גשמי שצריך לאדם יבקש מהשם. וזהו אמרו אליו כל, כל מה שחסר לך, תשא עון, בשעה שאתה בא לעשות חטא ועון תחשוב שאתה עומד לפני מלך רם וגשא, וקח טוב, או בטח יעזרך ד' לטובה.

מב. יש מכין את עצמו להתפלל בהתלהבות הרבה, ובהתחילו להתפלל נתקרב מחומו. כי בכונת הכנתו כבר נפקד משמים בכל משאלותיו. ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, וזהו והיה טרם יקראו ואני אענה.

מג. אם רואה שישורין באים עליו יפשפש במעשיו, יחפש במעשים טובים שעשה ויזכיר אותם לפני ד' שבוכותם יצילהו מהיסורים. פשפש ולא מצא בידו מעשים כאלו שיעמדו לו להצילו יתלה בבטול תורה, יתפלל להשי"ת שישור ממנו היסורים כי על ידם הוא בטל מהתורה.

מד. אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין. קשה הלא איתא בתוספות דאלמלא בא' פירשו אלו לא, וביו"ד פירשו אלו ה.ה. ולמה אמרו כאן אלמלא בא' ? אמנם הענין כך : הרבי ר' זוסיא היה לו יומן (טאג-צעטיל) שהיה נרשם בו כל מה שעשה ביום, ובליילה קודם שינתן קרא הצעטיל ובכה מאד עד שנמחקה הרשימה וידע כי נמחל לו. וכן ראוי לכל אדם לעשות בכל יום. להיות ממארי דחושבנא בכל לילה קודם השינה, ולפחות בכל ערב ר"ה, ולפחות בבוא יום הסליחה, יום הכפורים הנקרא שבת שבתון, וזהו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות, פ"י אלו לא המתינו בתשובתם עד יוה"כ פ' שהוא בחינת שתי שבתות, שבת שבתון, והיו עושין תשובה בכל יום, מיד היו נגאלין.

מה. מה זה הענין שאם יתבטל אדם מלימודו מחמת טרדותיו, יפול לבו עליו בחשבו איך ביטל הומן בהבל ותהו. ואם ילמוד דף אחד יגבה לבו עליו. ולכאורה היה צריך להיות בהפך, שאחר שלמד, כח התורה תצילהו מגאות ? ויבואר ע"ד משל לאחד שהיה מוכה בנגעים ובצרעת ממארת, הלך לרופא שיתן לו רפואה, והרופא הזה לא ירד למקור סבת מחלתו ויתן לו תחבושת וישב בשרו כבראשונה, אבל לא ארכו הימים ומחלת הנגעים שבה אליו כבראשונה. אז הלך לרופא יותר גדול, ויתן

לו סמים ורפואות שהועילו לרפאותו על זמן יותר ארוך. אבל בכ"ז ברבות הימים נתגלתה שוב המחלה. לסוף בא לפני פרופיסור מובהק ויספר לו צרת נפשו וכל אשר קרה עם הרופאים הקודמים. אמר לו הפרופיסור: אני ארפא אותך לגמרי שלא תדע עוד מזה, ויתן לו איזה סם ותרופה לשתות שיכנס בפנים לתוך גופו. ויהי כאשר שתה הסם הזה והנה כסה הצרעת את כל עור בשרו. מכף רגלו ועד ראשו. ויתבהל האיש מאד ויבא לפני הפרופיסור ויאמר: מה זה עשה לי אדוני? השיב לו הרופא: אל תתירא! דע לך כי הרופאים השגיתו על המחלה רק מבחוק. אבל אנכי השכלתי לגרש מקור המחלה מבפנים, ואחר כך אעשה לך מין תחבושת ומשיחה מבחוק. ואז תתרפא לגמרי. כך כשאדם בטל מדברי תורה אף שיש לו קצת שבירת הלב, זה רק מבחוק, שנדמה לו שנשבר לבו ובאמת אינו כן. וכשלומד תורה, התורה מגרשת הרע הצפון וטמון בפנימית נפשו לחוק, ויראה בעיניו שלא נטהר עוד לגמרי מהגאות ויתחזק לעקור ולבטל המדה הרעה לגמרי.

מו. איך שיבר משה הלוחות בכעסו, הלא אמרו השובר כלים בחמתו כאלו עובד עבודה זרה? אמנם הענין הוא כך: כשהצדיק רוצה להעלות נשמות ישראל צריך להשפיל עצמו ולירד למדרגה הנמוכה של החטא בכדי להעלות משם הנצוצין הקדושים שנפלו בעומק הרע, ולהחזירם למקורם בסוד שבע יפול צדיק וקם. ובאותו מעשה חטאו ישראל חטאה גדולה וידו למדרגה שפלה ועמוקה בחינת ע"ז. ולא יכל משה רבינו להעלותם ולתקנם אם לא ירד גם הוא אל מדרגתם הנמוכה, ירידה לצורך עליה. על כן שבר הלוחות בכעסו, שהוא באמת כאלו עובד ע"ז, וכשהיה הוא בבחינה זו יכול היה להעלותם ולתקן הפגם שלהם.

מו. האפקורסים הם חכמים בעיניהם. היכן חכמותם? אם הם מתנהגים בתאווה עוה"ל כבהמות. הלא אמרו חז"ל ששה דברים בבני אדם ג' כבהמות וג' כמלאכים, והם לוקחים ג' דברים שבהם יהיו כמלאכים ועושים גם בהם מעשה בהמות.

מת. אברהם אבינו אמר ואנכי עפר ואפר, וזה באמת שפלות גדול אם אדם מחזיק עצמו כעפר הארץ, כי מה נמוך מהארץ. אבל אם זורעין בארץ דבר מה צומח, כן באדם יכול עדיין לצמוח איזה דבר ויתפעל מזה. אבל משה אמר ואנחנו מה, וממה אין צומח כלום, ואצלו כל דבר שוה: אם כבוד והתנשאות או ההפך מזה אינו מתפעל כלל. אבי ע"ה לא התפעל משום דבר בעולם רק פעם אחת בהיותו רך בשנים. אבל אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם.

מט. אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה. אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים שהזמן היה גורם להם לטוב, וח"ו בזמן תליא מילתא, עתים לטובה ועתים לרעה. רק מסתמא היו הם כדאים וראוים לטובה יותר מחמת צדקתם. נ. אברהם אבינו עבד את השי"ת במדת החסד, אפילו דחיות היצר היו גם כן בטוב בדחיות למחר. וכראות היצ"ה כי כל ימיו לא פעל אצלו כלום התחכם על יצחק בדרך זה שלא יוכל לדחותו עוד. והוזקק יצחק לברור לו דרך אחר בעבודה. וכן יעקב בחר לו דרך חדש, שעוד לא ידע מזה השטן. וכן כל הצדיקים מאז ועד עתה כל אחד מחפש לו דרך ומסלה חדשה, ובדור הזה עוקבות דמשיחא אם יהודי מוצא עוד דרך חדש להחביא עצמו שלא יוכל השטן להתחכם כנגדו, זה חשוב ויקר אצל הבורא ב"ה מאד.

נא. פעם היה אצלו הצדיק ר' יצחק מבענדער, ביום ג' תמוז שהוא יומא דהלולא

של זקנו ר' אריה לייב מבענדער. צוה ר' דוב להביא יין ומגדנות ושתה לחיים ואמר : שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, ודרשו רז"ל ההרים אלו האבות. היינו שאשא עיני להסתכל בגודל מעלת האבות. ורואה אני שפלותי ושאני כאין נגדם. ובאמת מאין יבא עזרי, מזה שאני בעיני עצמי כאין ואפס מזה יבא עזרי, כי אני ד' אשכון את דכא ושפל רוח.

נב. בא לפניו איש אחד שהיה לו משרה גבוהה בעסק האקציו של השר גינזבורג מפטרבורג. והתנצל לפניו שכל עשרו וכבודו אינו שוה בעיניו כלום בבואו להיכלו של השר ורואה כבודו ועשרו. כשיצא הלז מלפניו נכנס אצלו הרב ר' יעקב יוחנן מקראסני. פתח ר' דוב ואמר : האיש שיצא ממני כאחד המשוגעים ידבר, והיה ראוי להשליך עליו אבנים, אך יש לומר עליו מאמר הרמב"ם "לולא כת המשוגעים לא נתקיים העולם". ואדם זה גם כן הרבה אנשים מתפרנסים על ידו. בשנים קדמוניות היו בני אדם יותר בריאים וחזקים. כי אז היתה התנהגות היהודי בדרך אחר : כאשר קם בבוקר למד שעוריו. התפלל ושוב למד מעט מעוטף בטלית ותפילין. כשגמר הלך לביתו ואכל סעודתו. אחר כך עשה עבודתו וטחן לעצמו ברחיים של יד שלו והניע את האברים הגשמיים שלו. על כן היה לו כח ובריא. ועכשיו עושים רק "מלאכת מחשבת". מעת שקם האדם ממטתו הוא רק חושב בלבו ומהרהר במוחו איך למצוא פרנסתו. ומיגע כלי המחשבה שהם רוחנים ודקים. על כן רבתה החולשה בעולם. לפלא מדוע בטבע האיש הישראלי שלא להסתפק במה שיש לו. ומי שיש לו מנה רוצה מאתים. והאינם יהודים יותר מסתפקים במה שיש להם ואינם מחפשים כל כך תחבולות להתעשר. אך הענין דעקר בריאת איש יהודי היא עבור נשמתו. חלק אלהי אשר בקרבו. שיוסיף בכל יום מצות ומעשים טובים ותתעלה במעלות ממדרגה למדרגה. אך מחמת שניתנה בחומר ובגוף עכור מתגשמת מאד, והשכחה מתגברת עליה מבלי לזכור על מה זה ובשביל מה באה לעולם הוה. ונדמה לאדם שצריך להתאמץ ולעלות במעלות עשירות וכבוד. כי הוא מרגיש בפנימיותו שצריך להתעלות כפעם בפעם. אבל איננו מביין שעלייתו צריכה להיות בענינים הרוחניים ובמעלות הקדושה. וז"ש : "צרכי עמך מרובים", ולמה ? משום ש"דעתם קצרה להבין תכלית בואם לעולם השפל. על כן ד' מעורר לבבנו שנוכה להעלות נשמותנו שלא נבוש ולא נכלם בזה ובבא.

נג. מאין נמשך הדבר שבטבע האומות לכבד הוריהם יותר מישראל. כדאשכחן בשם קידושין שלמדו ענין כבוד אב מנכרי אחד באשקלון ? הענין : כי האיש הישראלי יש לו מלחמה כל ימי חייו עם יצרו הקשה הרודף אחריה, ותמיד הוא בסכנה עצומה שלא יפול אחור ח"ו. ומצד זה נמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא. לכן מונח בטבעו נטיה של אי רציניות נגד מולידיו שהביאוהו למקום סכנה. אכן האדם צריך לשבר טבעו ולשמור מצות התורה כבד את אביך. לא כן אומות העולם. אצלם העקר עולם הוה ומתענגים בחייהם בכל תאוות העולם. לכן הם בטבעם מחזיקים טובה להוריהם שהביאום לחיי עולם להנות כרצונם.

נד. סיפר : מעודי הייתי מסובל ביסורים. כשהייתי תינוק היתה מינקתי מכה ומצערת אותי. בילדותי היה המשרת מקניטני ומצערני. פעם נסענו כל האחים בדרך. בלילה נתנו לנו לאכול ביצים. אני, לא היה לי תאבון לאכילה וסירבתי לאכול. ציער אותי המשרת עד שהבטחתי לו כי אוכלם בבוקר. כשפתחו בבוקר הביצים מצאתי

בהם טפת דם... כאשר גדלתי והייתי לאיש, כל מה שאירע במשפחה הייתי אני החייב והאשם. פעם התהוה ריב בין אחי, שלח אבי לקרוא אותי, דוקא אותי... ואמר לי: דע בני כי אני השורש ואהם הענפים, אם יש פירוד בין הענפים מתיק להשורש! כן, גם הוא תלה האשם רק בי...

נה. דרך המנחם את חברו, לספר לו ממה שקרה לאחרים צרות כאלה, כדאמר ר' יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר. ובאמת נחמה כזו מעוטפת בצרות. כי חושב שגם לפלוני ופלוני קרה כזה. אבל השי"ת כשמנחם לאדם אינו מנחמו בצרות רק בנחמה טובה באמת. וזהו נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם.

נו. המתפלל בעד חברו הוא נענה תחלה. אין שום תפלה מתקבלת כמו התפלה של רעהו וחברו של אדם. ומי הוא חברו האמיתי? — הצדיק. וזהו כל המתפלל בעד חברו. הצדיק שמתפלל על האדם בתורת חברו ולא בתורת רבו הוא נענה תחלה לאותו צדיק שמחזיק עצמו לרב.

נז. שאל את ר' יעקב יוסי גבאי צדקה מליאובה: היכן מצינו מדת אפקורסות אצל צדקה? שתק. אמר לו ר' דוב: כאשר יבא לפניך עני ביום החמישי בשבת ויתנצל לפניך כי אין לו צרכי שבת, ואתה תתלבש בלבוש אמונה ותאמר לו שיבטח בה' שבדאי יזמין לו. זהו אפקורסות בצדקה.

נח. פעם סיפר ר' דוב מעשה מהצדיק ר' מנדיל מוויטבסק. כשנסע ר' מנדיל לארץ ישראל שהה כל ימי החורף בעירה הסמוכה לפולנאה, והוא היה מתנהג בדרך שררות כמו קציני עם ורוזני ארץ. והרב מפולנאה היה מתנהג בפשטות. פעם במוצאי שבת זירו עצמו ר' מנדיל וצוה לאסור מרכבתו ולנסוע לפולנאה, ויבא לבית הרב בעודו יושב עם תלמידיו בסעודה שלישית. והיה ר' מנדיל מטייל בביתו של הרב עם מקטרתו בפיו ויחר הדבר לתלמידי הרב ויחשבו כי בטח לא יכבדו הרב, ומה גדולה הייתה השתוממותם בראותם כי רבם מכבדו מאד. ולא יכלו להתאפק משאול להרב סבת דבר התנהגותו של ר' מנדיל בדרך גאה וגאון. השיב להם הרב: מלך אחד הוזק ליסע מביתו ויהיו לו אוצרות חשובים וסגולות מלכים, ויסגור אותם בארגזים וארונות. רק דבר אחד היה לו שעליו חרד ודאג ביותר פן המסגר והשמירה יגרו עוד ביותר לשבר את המנעלים ולגנוב הדבר, על כן הערים וחפר בור באדמה, ושם טמן את החפץ היקר מכל ויכסה בעפר ואשפה. כי מי זה יעלה על לבו לחפש אוצר באשפה. כך הצדיק הזה הוא עניו מאד אך מתיירא הוא שמא יתגבר עליו היצר להחטיא, על כן יכסה צדקתו וענותנותו באשפה. ומה יותר אשפה מגיאות? ולכן התנהגו בדרך גאות אבל בקרב נפשו תשכון הענוה ושפלות-הרוח.

נט. דבר מענין שהחוקרים אומרים שאין גשמים במצרים לפי שאין שם הרים, ואלו עשו שם הרים היה המטר יורד. ושחק מזה ואמר: הלא אמרו חז"ל: צדקתך כהררי אל צדקה עשה הקב"ה שברא הרים בעולם, שבאותה מקומות יש מעינות הרבה, ואולול ההרים שכובשים אותם היה התהום עולה ומציף את הארץ: והנה העבים מתהווים מאדים העולים מן הארץ, מן המעינות ואחר כך יורד גשם. — ובמצרים שאין שם הרים מסתמא אין שם מעינות כל כך ואין אדים עולים ע"כ אין מטר יורד. ומה יועיל אפוא עשיית ההרים?!

ס. ספרו לפנינו מהרבי ר' העשיל שלא אסתייע לו להדפיס שום חבור. פעם מסר לאחד מתלמידיו ספר כתב יד להדפיסו בא"י, וביקש מאתו מאד להשתדל

להדפיסו ובאם שלא יעלה בידו יחזיר לו הכתב יד. כי הוא יקר מפז ומפנינים. ויהי בדרך נשברה הספינה והספר נטבע בים והתלמיד ניצל בקושי גדול. ויתיירא התלמיד להודיע המקרה לרבו. כי חשש שלא יזיק לו צערו בהתבשרו מזה, ויתחכם לשלוח מכתב לתלמיד מיוחד שיודיעו הדבר בדרך תחבולה. לא בפתע פתאום. הלז בא וישאל את הרבי ר' העשיל: חז"ל אמרו, חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, איך אפשר הדבר, הלא הטבע האנושי מתנגדת לזה? הסביר לו הרב הדבר, שהאדם יכול לברך כן אחרי שבאמת הכל לטובתו. בקשהו התלמיד שיסביר לו הדבר עוד יותר כי עדיין לא נתקבל על לבו, ויוסף הרב לבאר הענין ביתר שאת ובאריכות עד ששיער התלמיד שהרב הגיע כבר למדרגה זו שיברך על הבשורה בשמחה. ויראה לו את המכתב מחברו מא"י. כשקרא הרב את המכתב מיד נתעלף מרוב הצער שנגע עד לבו ובקושי גדול עוררוהו והשיבו נפשו. כשסיימו הסיפור פתח ר' דוב ואמר: לכאורה יפלא על הגאון שאחר שהסביר לתלמידו שצריך לברך על הרעה יתעלף. אבל באמת זה רק ביסורין של אהבה יכול לקבלם באהבה ולברך אליהם בשמחה. אבל יסורים שבאים בתור עונש על עונותיו, איך יוכל לשמוח וחטאתו נגדו תמיד? והנה חז"ל אמרו: איזהו יסורין של אהבה כל שאין בהם בטול תורה. וזה שנאבדו לו מבחר חידושי תורתו אין לך בטול תורה גדול מזה ואינם כלל בגדר יסורים של אהבה. לכך התעלף.

סא. והאמין בד' ויחשבה לו צדקה. האמין הוא פועל יוצא, והענין כי אמרו רז"ל הדבק במדותיו. ובכל מדה צריך אדם להדמות לקונו. אבל במדת אמונה איך שייך בהש"ת? והלא כתיב, הן בקדושו לא יאמין ומכל שכן בבני אדם שוכני בתי חמר. אכן באברהם אבינו ע"ה היה הש"ת יכול להאמין שלא יתקלקל עוד, אחרי שכבר נסהו בעשר נסיונות ועמד בכלם. והו"ו א"מ ין בד' באברהם אבינו הכניס מדת האמונה בהש"ת שיוכל להאמין בצדיק הדור שלא יתקלקל עוד. ויחשבה לו צדקה, הש"ת חשב לו לצדקה שהביא אותו ית' למדת האמונה.

מכתב מר' דוב

בעזה"י יום א' עקב התרט"ז הואש

רוב טובות ונחומים ושפעת טללי רצון וברכה וחיים ושלוש וישועות ישיג כבוד אור יקרת ידיד מחו' הרב הצדיק המפורסם ידיד ד' וידיד נפשות ישראל וידיד נפשי עוז בר אבהן קדישין הו"פ חו"ג מוכתר בנמוסין כבוד קדושת שמו מו"ה משולם זוסיא שליט"א. (יז) לו ולחצרות קדשו חיים ושלוש עדי עד.

ת"ל אתי פה החיים והשלוש. כן יאבה נא ד' כל הימים ברוב עוז ישועות וחדות ישראל.

גלילות ידי קדשו הגיעני מלעווי בנעימים וששתי בהבשר שלום לו; אך לא היה עת גרמא ואיש בטוח לחשיב כראוי. והיום אשר אתרחש נוסע אשר יגיע ליד כבודו בטח אמרתי אבשרהו משלומי ואבקשהו על להבא להבשר זה מזה אך טוב באהבה

רבה. אגב בא אבוא בשורות שתיים, ואף כי אין מהצורך כי מי כמהו חכם עשות פשר דבר בצדק ובמשפט, כי מגודל הפצרות האשה המוכ"ז בת הרב מליטין (יח) אשר לה דין ודברים בנדון עזבון הנשאר לה ולבעלה הרב מפאדיטורק, (יט) לא יכלתי להשיבה ריקם. ואגלה און כבוד מחו' אשר גודל המצוה אין להגיד לתווך ביניהם ולדרוש טובתה במה דאפשר כי בעלה הרב הנ"ל איש חלש מאד ופרנסתו מהרבנות היא דחוקה והצטרפותו גדולה. ולפי הנשמע נשאר סכום רב ומהראוי ליתן לו חלקו בטוב אף לפני משורת הדין. אך הנה כבוד מחו' יראה ועיני תחזינה מישרים ובודאי יעשה בדעת ובצדק כנכון ליראי ולחושבי שמו. יותר חדשות אין. ויקבל שלום מאדון השלום ומאתי ידידו מחו' דו"ש באהבה רבה וחפץ לבשר ולהבשר שלום כל עת ולשמוע אך טוב המקווה עלינו ועל כלל ישראל בכתיבה וחתומה טובה. תכלה שנה וקללתה תחל שנה וברכתה כפולה ומשלשת.

דוב בער במו"ה ישראל

פ"ש לבנו היקר ח"א היקר המופלא חו"נ המושלם ידיד נפשי עוז גזע קדש כק"ש מו"ה אברהם יהושע העשיל נ"י, לו ולכל בית אביו הנעימים שלום וברכה וחיי נחת מעתה ועד עולם. כאות נפשו ונפש דודו אוהבו דו"ש וחפץ הצלחתו מצפה עת התבשר שלום וכל טוב סלה. דוב בער הנ"ל.

צינונים

(א) תניא, אגרת הקדש מכתב כ. ב. (ב) פרי הארץ בסופו. (ג) החסידות והחסידים ט"ד. (ד) חיי מהר"ן ח"ב סי' ו. ה. שם. (ו) אמרי צדיקים כ"ה. (ז) מגיד שיחות. (ח) לקוטי מהר"ן לה. (ט) שם לו. י. שם לה. (יא) תנינא סי' ה. יב. מגיד שיחות. יג. ספר המדות ערך דעת; לקוטי מהר"ן ח"א סי"ח. יד. רבי נתן במכתביו. טו. עירין קדישין, שמות. טז. ספר המדות ערך דעת. לקוטי מהר"ן ח"א סי"ח. יז. הוא הצדיק מוינקוב נכד הרב מאפטא. יח. הגאון המפורסם מח"ס שו"ת ברכת יוסף, אב"ד ביאסי והמדינה. יט. הוא הגאון ר' ראובן סגל אב"ד בפאדיטורק מח"ס שם עולם, מהלך הכוכבים, מדה ברורה. דגל מחנה ראובן

אגרות צדיקים

בעזרה"י יום א כב למב"י

ה' ישפות חיים ושלוח לה"ה כבוד אה' ידיד ד' וידידנו ה"ה הרב החסיד המפורסם מגזע ישישים ומוכתר במעלות ומדות כבוד ש"ת מו"ה אהרן משה ב"י.

הנה גי"ק הגיעני וקרייתי ועצתי שיראה דוקא לזוז מביתו וסמוכין מן התורה מניין שנאמר סמוכים לעד לעולם וכו' ויזרו נסיעתו שלא להתעכב בעיר של ישראל יותר מיום שלם כמו שנהג אדמו"ר הרב הקדוש מו"ה משה יהודא ליב מסאטוב זלה"ה, ובזה יקיים מצות פריעת בע"ח ויהיה יוצא ג"כ ידי נע. ה' יהיה בעזרו וממילא ואני אראה בשונאי נראה לי הפירוש לפי שעה לצורך מר מעכ"ת והשונאים היינו המבלבלים העבודה יראו וישמחו בטובת השי"ת ובודאי בסגנון כזה יתהפך הכל לטובה אות זה' הטוב בודאי יהי בעזרו. וישמח מאד ומאד שיוכה רבים ומעתה הא' הטוב יברכהו ומברכתו וממקומו והוא יפן ברחמים לעמו הכ"ד ד"ש לטובה ואוה"נ הק' מאיר בהרב המנוח זלה"ה

ודובר שלום לכל זרעו.

בעזרה"י

(נכתב בערך שנת תר"ח)

לזוגתי מרת שלאמצא עם ביתה כלם יתברכו. בעזרה"י אתנו החיים והשלום וגם באתה מלבוש והכל כמו שהיה בעזרה"י. ותעכב במרחץ חם לרפואה וגם עשיית מצות ביקור חולים כדי שיזרו את כלם לטובה. לא יהא אדם נוסע לדרך למסחר. רק שמחה. אין עכשיו השעה גורמות. ואפשר אחר השבת אי"ה ביום ג' אבוא להתם או על שבת הבע"ל. ומעתה יהי רצון שיהיה להשי"ת נחת ונכדך זיסל ילדה בת ביום ג' בערב למז"ט לכלם.

כ"ד בעלך מאיר בהרב

ופריסת ברכה ובהתחזקות וחיים לחתני הרבני הוותיק שלשלת היוחסין מו"ה יחיאל מיכל ב"י יאכלו בשר עוף למען השי"ת וגם יהיה מן המקילים ביום הבע"ל. (R)

(א) הוא רבי יחיאל מיכל מגלינא נכד רב מיכל מזלוטשוב. המכתב העתקתי מגוף כ"ק שנמצא בידי בן בתו, הצדיק רבי אלטיר ז"ל מפודולוי.

ב"ה יום ד' פרשת משפטים כד שבט שנת תר לפ"ק פה ירושלים עה"ק תוב"ב
 החיים והשמחה והשלום. אלף פעמים ככה. יצוה ה' את הברכה. להפרתמים
 והגבירים. הרוונים המפורסמים לשבת. ועוסקים במשא ומתן. בכל מיני
 סחורה שבעולם. הדריים בעיר באטשאן יע"א. ה' עליהם יחיו. ולכל הסרים
 למשמעתי והמסתופפים בצלי. להתקשר בקשר אמיץ. ישיגו ששון ושמחה.
 אף בעודם דרים בחו"ל. בגודל הצלחות ובשובע שמחות. וישמחו בכפלי
 כפלים בנחמות ציון וירושלים. עם כל הכתוב לחיים בירושלים עד ביאת
 גואל צדק.

הנה מה מאד יפלא בעיני אשר זה שנה ומחצה אשר אני יושב פה ירושלים עיר
 הקדש ולא זכיתי לראות שום תמונת אות מן גודל ההבטחה שהבטיחו לי לחזק
 המעות מעמדות העקרי אשר יגעתני ביגיעות רבות להוציא מכח אל הפועל שיהיה
 נפרע מכל סוחר כפי שנרשם בהכתב. בחתימת כל האדונים כמו בעיר יאס הברירה.
 וביותר גדלה הפליאה בעיני על בעל האכסניא שלי שקבלתי אגרת בחתימת ידו
 שיצליח במשא ומתן שלו ושלא יגיע לו שום צער גידול בנים. ולא הזכיר שום רמז
 רמיזא מן ההבטחה שהבטיח לי לחזק המעות מעמדות העקרי הנ"ל להחיות נפשות
 האביונים והחולים אשר שוכבים על ערש דוי. הן בביתם והן בבתי הקדש. ושלא
 לבטל תנוקת של בית רבן מבני העניים שאמרו חז"ל הזהירו מבני העניים שמהם
 תצא תורה. ואם היו יודעים כל הנגידים והבעלי משא ומתן מה שראיתי בחזיון
 מראות הלילה כשהייתי לן לילה אחת סמוך לכותל מערבי. אצלי בלי שום ספק שהיה
 כל איש ואיש אשר יהיה לו שום עסק מו"מ מפרש חומש מהריוח שלו על נפשות
 האביונים והחולים והתשכ"ר ועל פרנסת העניים והאלמנות והיתומים. ועל כל פנים
 אני מבטיח את כל התחומים על הכתב שנעשה עם הב... מאדונים מעיר יאס כשיגיע
 אלי אגרת בחתימת ידם שיקיימו מהיום והלאה כנ"ל אף שלא יתנו לי המעות
 מעמדות שלי שחתמו א"ע. אני מוחל להם במחילה גמורה. ואני מבקש רחמים עליהם.
 שבעיני יראה כל הסר למשמעתי פלאי פלאות בהצלחה גדולה בלי שום צער גידול
 בנים. ויהיו אויבים נופלים תחתיו. ומאד בקשתי להשיבני על זה האגרת תשובה
 ברורה בחתימת יד כל הסרים למשמעתי בכדי שאדע מהנשארם אשר המה אינם
 בגדר האמונה והמה מבחוץ. ונכתבים בהפנקס שלי לעורר רחמים עליהם. אך מעיד
 אני עלי שמים וארץ שאין רצוני למנוע עצמי להאנשים הדריים בעיר באטשאן מה
 שיש בכחי לעורר רחמים עליהם ובפרט שכבר נתקבלה תפלתו של שלמה המע"ה
 שאינו חוזרת ריקם מי שהוא מתפלל סמוך לכותל מערבי. ובעת שהיה חרון אף
 בשנה העברה לא היה באפשרי לילך לכותל מערבי והיה מה שהיה רחל"צ. אך
 בעזוה"ת קצת כאב את בן ירצה לכן למען השם תשיבו לי תשובה ע"י מוכ"ז שליח
 מיוחד באגרת עם חתימת יד כל הסרים למשמעתי. וזה האגרת יעתיקו על כתב
 אשורית בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות על הכותל בכדי שיכירו וידעו כל אנשי
 העיר עד היכן מגיע כח הצדקה ופרנסת העניים והאביונים ומצות בקור חולים
 והכנסת אורחים הנרדפים מן הגוים ולימוד תורה לבני העניים והאביונים ויתומים
 כ"ד המדבר בצדקה המצפה לתשובתם.

הק' אהרן משה מגזע צבי

ב"ה יום ערב ט"ב פה ירושלים עה"ק תובב"א שנת תר"א לפ"ק.
החיים והשלום לנכדך ה"ה הרב החסיד היושב על התורה ועל העבודה הולך
בתום כבודו כבוד השם יתברך בקוראי שמו צבי ארי' הכהן שיחיה לאורך ימים
טובים וימלא ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים עם כל הנלוים אליו והתפצים בחברתו
לשמוע בקולו קול תורה ותפלה העולה בסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה
בשער השמים אשר היא פה עיר כלילת יופי משוש כל הארץ. ובאתי בשורתם
האלו לחזק את לבך. שאל תסתכל על האנשים אשר אין רצונם לקרב עצמם אליך.
לשמוע בקול תורה ותפלה היוצא מפיו אשר בוקע רקיעים עד בא לשער השמים.
להשתתף עם תפלתו אנשי ירושלים. המתפללים כותיקים. אנשים ענוים המחבבים
את המצות. וכמו הבעש"ט נבג"מ ממעוזו שהיה רוב תפלתו עד קרוב לק"ש עם
הנץ החמה. ולגמור ברכות ק"ש דהיינו גאל ישראל עם הנץ החמה. ובפרט מט"ו באב
עד א"ח הסוכות. כשיעזור לך השי"ת שיהיה לך בי כנישתא חדא שיבאו שעה אחת
קודם אור היום להתפלל כותיקין אזי תכתוב כל שמות נשים וטף בהאגרת שתשלח
לי מהאותם החפצים בחברתך להתפלל כותיקין. וגם מהאנשים הבאים לביתך
בסעודה ג' לשמוע דברי תורה מפיו. כמאמר של חכמנו ז"ל שאמרו עה"פ כי שפתי
כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. כי בכל סעודה שלישית כשלא מבלבלין אותי
ואני משיג ושומע הדברי תורה היוצא מפיו בעת ההוא. לכן חזק ואמץ ואל תרף ירך
מלכתוב כל מה שיעלה על לבך אפילו בימות החול כי בעזרת השי"ת דברי תורתך
ותפלתך המה עולים דרך שער השמים. ומי יתן והיה לבבך זה כל הימים שלא לילך
ד' אמות בלא הרהורי תורה. וקודם שתלך לבהכ"ס תאמר תמיד התכבדו מכובדים
כו'. ויועיל לך שלא תהרהר שם בד"ת. ולא שום מחשבה זרה. רק בחול חשבונות.
ובשבת ציורי בתים נאים. ובשעת התפלה קודם ב"ש תאמר בזה"ל: הריני עומד
בעולם היצירה לתקן רוחי אשר נתגלגל בסוד הגלגל ברוח ממלאל של ליצני הדור
המתלוצצים בי ומדברים עלי לה"ר. יהר"מ שיתקן רוחי עם רוחם בכדי שייגיע
נחת רוח כפול ומכופל לקב"ה ושכנתיה ולכל הנמצאים בעולמות העליונים ותחתונים
מרישא דלא אתידע עד מלכות דמלכות דעשיה דעשיה אכ"ר. ובשביל שאין הזמ"ג
להעריך ולהאריך בענינים האלה ביום הזה קצתני. וכל רודפיה השיגוה בהשגה
גדולה. וכנס"י בין המצרים. לכן אל יפלא בעיניך. ותכתוב לי בפירוש אם הגיעך זה
האגרת. כ"ד א"ו המתפלל בעדך תמיד

אהרן משה מגזע צבי

ב"ה יום כ כח סיון התר"ב לפ"ק פה עה"ק תוב"ב ירושלים עה"ק
רב שמחה ושל' לכבוד אהובי נכדי המופלא ומופלג בתורה וביראה ובחסידות
לו עשר ידות חסידא ופרושא כק"ש מו"ה צבי ארי' הכהן נ"י ויחי' לאיוש"ט
ומתוקים ונוכה לשמוע ממנו בשורות טובות כי ריחם השי"ת עליו ופקדו
בבזש"ק עם ז' הצנועה והמהוללה מרת פרידא ת' ולכלאשר לו שליו"ר ובפרט
לאנשי שלומו והתפצים בחברתו והמתפללים אתו כלם יתברכו ברוב השל' והברכות
המשולשת בבני חיי וקיימא ופרנסה טבתא בלי צרה ועקתא עד
ביאת גודל ב"ב אמן.

כבר כתבתי לך בזה הקיץ שלשה מכתבים ועדיין לא קבלתי שום תשובה. ובפרט
מהנשמע מידיך ד' קדוש ישראל שיחיה אשר יושב בטשערוויץ. לא הודעתני מזה

על מה ולמה. ובקשתי לקיים ככל הכתוב במכתבים הקודמים. ולהיות זריו בדבר ולשלוח ע"י האנשים אשר בטוחים המה לו שיגיע לכאן כל הנשלח ע"י. וגם תכתוב בכל פעם לקאמיניץ לאנשי שלומינו ולהודיע להם משלומינו ולזרזם בדבר המעמדות. וכבר כתבתי לך שקבלתי הדברי אלקים מה שחדשת בתושבע"פ. ונהניתי מאד מכל הדברים שכתבת שם שהם הולכים ע"פ הקדמות אמתיות ויש בהם מוסר השכל ומי יתן והיה לבבם של האנשים אשר היו חפצים בחכמה הזאת ואונם לשמוע בלימודים עכ"פ על המוסר השכל היוצא מדברי החי"ת. זה היה מספיק להם שיעלו זכרונם לפני בכל פעם לעורר רחמים עליהם. אבל כפי הנראה ועירין אינן אשר מטים אזניהם לשמוע דברי חידושי תורה להשיב נפשם עד שיבוא חשקתם מתהום אל תהום ומהתם להכא להעלות התשוקות ללבי לקשרם לשרשם פה בעיר החיים אשר המקום גורם בסוד שער השמים שמלאכי אלקים עולים לקשר נפשות ישראל בשורשם ולהוריד עליהם מזונא דגופא ומזונא דנשמתא כפי אות נפשם וכרצון כה"ר להשפיע בהרחבה ולשוב אליו ית"ש מתוך הרחבת הלב כמ"ש שאמרה תורה תחת אשר לא עבדת את א' בשמחה ומרוב כל. כ"ד המדבר. דברך קצרים מעטי הכמות ורבי האכיות לאיש משכיל המתבונן בכל דבור ודבור להחיות נפשו המשתוקקת לשמוע דברי אלהים חיים מלך עולם באתדבקות רותא ברותא. הגופות רחוקות ולבבות קרובות כרצונו ית"ש וכרצון אביך זקינו המשתוקק לשמוע בשורות טובות ממך ומכל הנלויים אליך באמת הק' אהרן משה מגזע צבי.

ובאתי בפרסית שלום לכל הנלויים אליך באמת והחפצים בקרבתך כי אין הזמן גרמא לפרוט בפרטיות לכל אחד אשר אני מרגיש אהבתו הבורר בלבי עמו כרשפי אש שלהבת י' עד שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וידע איש מרגיש בנפשו כמים פנים אל פנים כן לב אדם לאדם. ומעלה גדולה יגיע מן העדר פ"ש בפרטיות שיקום בנו דברי חכמי הגמרא בהתפלה שלא יעלה קנאת אחרים עלי ולא קנאתי על אחרים. והמשכילים ומבקשי האמת יתענגו על רוב שלום. בנשיקין דרחימו. ועליהם טטוף מלתי כאלו פה אל פה אדבר בו. ובמראה ולא בחדות. ככלות הנפש אהרן משה מגזע צבי העומד לשרת בקודש לכל תמכין דאורייתא. גם אני באתי בפ"ש לכבוד אהובי בני מחמד עיני הרב המופלג בתורה ובחסידות לו עשר ידות חסידא ופרישא כבוד ק"ש מו"ה צבי אריה הכהן שיחיה. כו'. דברי אביך כו' הק' אלחנן דובער הכהן.

בעזה"י יום ד טו"ב ימים אחדים שבט התרג פה ע"ק ירושלים תוב"ב. החיים והשמחה והשלום לכבוד נכדי ה"ה הרב המופלא בתורה וביראה כקש"מ צבי ארי' הכהן שיחיה לאיו"ש וימלא שנותיו בטוב ובנעימים. אחד"ש כמשפט מאד גדלה הפליאה בעיני על שלא ראיתי שום תמונת אות משלומך הטוב ומשלום כל הנלויים אלי והחפצים בחברתי. והנה הגם שאין לי פנאי לכתוב לך כתבתי לך בהוויפאר הזה ובקשתי להודיעני בפרטיות משלומך ומשלום זונתך ומשלום כל הנלויים אליך ובפרט הכתובים בהפנקס שלי. ובשלום בן אחי וי"ח. ואם כנים הדברים שנתחזק בכל פעם המעמדות של פרנסת העניים והאביונים ובית ההקדש והתחולים. ואם מקיימים הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה. ומה שכתבת זכות ללמד על כל בני העיר ובפרט על החפצים בחברתי לעורר רחמים עליהם לקיים דברי חז"ל מה אני בחנם אף אתם בחנם. נהניתי מזה שכתבו חז"ל בירא דשתי

מינייה מיא לא תשדי ביה קלא. ויותר אין פנאי לכתוב באריכות כי ירט הבעה"ד לנגדי.

כ"ד אבי זקנך המתפלל בעדך ובעד כל הגלולים אליך והסרים למשמעתך כרצונו ית"ש וכרצון יראיו וכרצון עבד נרצע לעובדי ד' באמת.

הק' אהרן משה מגזע צבי

לפרוס בשלום כל הגלולים אלי בכלל ובפרט כי א"א לפרטם כי בא הפאסט באקראי בעלמא. ואין פנאי להאריך ובפרט כי לא קבלתי המכתב ממך כאשר כתבת במכתבך בצורף המכתב מידידנו הנגיד ר' משה ראובן הנכתב ביום ה' עקב שאי"ה בפאסט הבעל"ט יכתוב הכל באריכות וגם המכתב מהרב הק' ר' מאיר לא זכינו לראותו וגם תמוה לי על ידידנו ר' משה ראובן נ"י על מה ולמה שינה הציווי של הרה"ק אשר צוה לשלוח המעות שבת מפה עיה"ק לידי ולא ע"י השד"ר ועתה עבר זמן זמנים טובי ולא בא עדיין אפילו מכתב כ"י הרב הק' רמה"ל. דעתו איך להתנהג וכפי הנראה שלח ע"י השד"ר ליור שבתי מזוואניץ כי הוא בידעו ומכירו ולא טוב עשה ששינה מדעת הנותן. ועדיין לא קבלנו שום מכתב ממך. ומאד צער לנו. ומהראוי היה להחיות אותנו ובפרט במצוה ששכרה בצדה למען יאריכון ימיך ושנותיך בטוב ובנעימים. ואי"ה כאשר אקבל מכתבך הנשלח ע"י השד"ר ר' ליור שבתי, אזי אדע מה להודיע לך כל טוב ושורש הדבר הנשמע בכאן. ולע"ע עבור נחיצות הבי"ד הבא לכאן לפרקים הוכרחתי לקצר. דברי אביך הדוש"ת באה"ר ואה"ע והמעתיך בעדך ושנוכה להתבשר בשור"ט וישועות ונחמות ובוש"ק כנפשך וכנפש אביך הק' אלחנן דוב הכהן.

ב"ה יום ד' דסליחות פ' נצבים תרג פה ירושלים עה"ק תוב"ב
ה' ייטיב הכתיבה והחתימה לידיד נפשי ה"ה הרב החסיד המפורסם לשבח
כק"ש מר"ה צבי ארי' הכהן נ"י באור צח. עד ביאת הגואל לנצח.

אחד"ש כמשפט באתי להודיע שכל אנרותיך מבאטושאן ומיאס כלם באו לידי והיה לי לנחת רוח על שראיתי שכתבת הכל בפרטיות כדוגמת דברי האגרת וז"ל שקבלתי המכתב מיט אדר ראשון ביום ה במדבר ושם נאמר כך וכך. וכיוצא בהם דברים פרטיים כאלה הכל באר היטב. ומן כל השלשה נסיעות לשלשה גדולי הדור דומנינו. ואני מודיע לך נוסח התפלה על מה שאני רגיל להתפלל בעדך במקומות ידועים ובפרט בנוסח היה"ר של החמשה קפיטל תהלים שאני אומר לפני העמוד אחר כל תפלת שחרית. ותפקוד לכל חשוכי בנים בזרע של קיימא לעבודתך וליראתך ובפרט להאשה פריידא בת שפרה ריזא אשת צבי אריה הכהן בן הינדא. וכן בבית התפלה. ומה שלא היה שגורה תפילתי בפי עד היום הזה ידעתי ידיעה נאמנה בלי שום ספק כלל. ואם תתרחצה אשתך הצנועה והמשכללת לומר בכל יום ובכל עת ובכל שעה שייגיע לה שום עגמת נפש מן איש או אשה הן מבני ביתה הן מאנשי חוץ, בזה"ל. רבש"ע הסר לב כעס ממני והסר לב רגז ממני עד שתרגיש שחלף והלך לו

הכעס והרוגז הבא מהגיאיות ומגסותא דלכא דאיהו שלום בקליפין דילי' ולא אתבר עליה אתמר תועבת ד' כל גבה לב לא ישאר בלבה שום הקפדה רק שמחה. ולדון להמרגיזו לכף זכות. — וכשתנהג בדרך זה ארבעים יום רצופים או בלי ספק אצלי שתהיה נפקדת א"ה בבזש"ק. אך כשתמנה המ' יום תראה שיהיו המ' יום רצופים. ואם בתוך המ' יום יארע לה ח"ו שום דבר כעס בלבה עד שיששה הכעס בלבה ה' רגעים, ימים הראשונים יפלו ותחזור למנות מ' יום אחרים. ואם תעשה כן תראה פלאי פלאות ויראו שונאיה ויבושו.

ומחידושי דברי תורה שכתבת לי מאוד נהנית. ומה שאתה מקושר בחבלי עבותות האהבה עם ידיד נפשי הנצמד בקירות לבי ר' נתן מאיר שיחיה לאורך ימים טובים וימלא ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים. אני מרגיש בכל פעם שאני מעורר רחמים עליך בעת רצון יעלה ויבא צורתו במחשבתי לעורר רחמים עליו ועל כל בני ביתו כי הוא מטופל בבנים. ובטוח אני שהשי"ת יעזור לו להשיאם בדרך כבוד כאשר עם לבבי. ומצאתי את לבו נאמן לפניך באהבה עזה רשפיה רשפי אש שלהבת יה עד שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. כמ"ש החכם שהמע"ה יש אוהב דבק מאת. ומי יתן והיה לכבם של כל אנשי העיר באטושאן נגדך כלבבי לא היית בגדר גר בתוכם רק בגדר תושב עד שבעיניהם היו זוכים לראות באספקלריא המאירה פלאי פלאות. כל הטובות והרחמים והצלחות גופניות ורוחניות אשר היו משיגים על ידי זה הדבקות והאהבה אם היה נובע מהם אליך. כי כמה פעמים היה עולה במחשבתי לכתוב לך שתכין לך הדרך לנסוע מהתם להכא עם נות ביתך. כי עדיין לא ראיתי שום אגרת באהבה מכל אנשי שלומי אשר היו מהנלויים אלי ומהחפצים בחברתי בהיותי בעיר באטשאן ורוב האנשים היושבים בארץ הקדושה טועים בדעתם. כשהם רואים כי הנהגתי פה ירושלים עה"ק בפרנסת העניים והאביונים המה טובים בדעתם שהנגידים מעיר באטשאן המה מפרשים מעשר או תרומה מהירוח שלהם ושולחים לי מהתם להכא. אבל האמת ידוע לך. לכן אודיע לך שיש עוד חזון למועד להסיע אותך ואת נות ביתך מהתם להכא. כי לכל זמן ועת לכל חפץ. ובזה אסיים ה' יתן לך כוח"ט בגשמיות וברוחניות עם כל הנלויים אליך באמת והחפצים בחברתך כ"ד אבי זקינך המתפלל בעדך ובעד כל הנלויים אליך באמת הק' אהרן משה מגזע צבי.

בקשתי ממך שאתה בעצמך תתן פ"ש לכל האנשים אשר כתבת לי באגרותיך שהמה מהמתפללים בביתך והמה באים בש"ק בסעודה ג' לשמוע דא"ח חלילה לי מחדול מלהתפלל בעדם כפי אשר רשמת באגרותיך בכל פעם. ומי שלבו שלם עםך באמת בודאי ירגיש בעצמו הטובות הגדולות אשר יגיע לו ממני מרחוק. כי מי שגומל חסד עםך חשוב אלי כמי שגמל חסד עמי כ"ד המדבר הק' משה אהרן מגזע צבי.

גם אני באתי בפ"ש לכבוד ידידי בני הרב המופלג בתו"ר כו' מו"ד אריה הכהן נ"י ונו"ב הצנועה מ' פריידא... דברי אביך הפו"ש...

הנה אנכי הח"מ אבי זקינך באתי בפרישת שלו' למעלת כבוד תורתך ולכל הנלויים אליך באמת והחפצים בחברתך וכבר אמרתי לאמך הצנועה מרת הינדא שתחיה לאו"ט שתכתוב לך כונתי כשאני כותב לך וכל הנלויים אליך ולכל החפצים בחברתך. ומהראוי להיות חשוב ומקובל ומרועה כאלו כתבתי פ"ש לכל הנזכרים

למעלה בהאגרת שלה בפרטיות כמה שמות האנשים הנלזים אליך אשר חשוב בעיני כאלו היו עומדים אצלי סמוך לכותל מערבי להזכיר אותי לבקש רחמים עליהם. וכבר כתבתי לך שתעיין בסה"ק עמק המלך בדף ק"ו ע"ב שורה ל"ה וולח"ק ולולא תפלת אנשי ירושלים שהם מתפללים נגד כותל המערבי שלא זוה השכינה משם אפילו בימי חורבנה לא היה העולם קיים. ועליהם נאמר ובהר ציון תהיה פליטה. המה היהודים אשר דרים שם סמוך לכותל המערבי ומתפללים בעד אנשי חו"ל. ודע כשאתה עומד במקוה שהיא בחינת ארץ הקדושה להתפלל בזה"ל. הושיעה את עמך הצריכים לרחמים. ובפרט אותם. האנשים הנלזים אלי והחפצים בחברתי והמתפללים בבית תפלת. והאנשים אשר בקשו ממני להתפלל בעדם. אני ברגע ההוא יבא על מחשבתי כל האנשים הרשומים למעלה בפרטיות... ואני מעורר רחמים עליהם ועל כל בני ביתם. וכי זה הענין אין די לפנייהם אפילו אם לא יראו שום תמונת אות בפ"ש בפרטיות כי ידוע לך שהזמן קצר והמלאכה מלאכת ה' מרובה בירושלים עה"ק. כ"ד אבי זקינך אשר נפשו קשורה בנפשך ובנפש כל הנלזים אליך והמתפללים בבית התפלה עמך והמוכירים אותך לבקש רחמים עליהם ועל זרעם כרצונם ורצונך.

ב"ה יום ב כה אלול תכ"ד יאס

כבוד ידידי מחו' הרב החסיד המפורסם לתהלה ולתפארת שלשלת היוחסין חוטר תרשישים מגזע ישישים כש"ת מו"ה צבי אריה נ"י כירח יכון עולם יכון כסאו לעד עד ביאת ינון ב"ב אמן.

אחד"ש כמשפט הנה ידיר הר' שלמה וועקסיל חתן ר' קלמן הענאלעס היה בכאן אדות הרוד' שיש לו עם מחותנתו מרת שרה העניא ושלחתי הזמנה לעיר ריבניק שתמחר ותבוא לכאן לעמוד עמו לדין תורה והיא תיכף שמעה בקולי ולא אמרה שהתובע צריך לילך אחר הנתבע ושמה לדרך פעמיה ובאתה הנה בהוצאה רבה ע"כ אבקש מכבודו הרמה להזהיר לר' שלמה שיבא תיכף לכאן יום ראשון אחר ר"ה לבל להדחות אפילו יום אחד כי היא עזבה בעלה ובניה ואינה יכולה להתמחה בכאן. ע"כ ימחר לשום לדרך פעמיו לבוא לכאן בלי שום איחור כלל וכלל. וכבודו יאבה נא להשיבני תיכף ע"י הפאסט מה יענה ויאמר לכבודו. ומאפס חדשות עוד אקצר באמרים ואומר שלום וחי החיים יכתבהו בספר החיים כאות נפשו וכאות נפש ידידו נצח כל הימים הק' ישעי' הרב דפה יאס.

המכתבים העתקתי מעצם מכתבי הצדיקים. כל המכתבים — לבד מכתב ב' — נמצא אצל ש"ב רבי שמואל אבא הכהן רפפורט מעיר סערעט (בוקובינה). הוא היה בנו של רבי אהרן משה מבאטושאן בנו של ר' צבי אריה. בנו של ר' אהרן משה הראשון. הוא נולד ש"ק חוהמ"ס תקל"ה. תלמידים של הרבי מלובלין, הר"א מסטרליסק ור' ארון ליב מפרעמישלן. היה מ"מ בקאמיניץ ונפטר בירושלים ז' תמוז תרס"ו. בנוגע לחתימתו "מגזע צבי" יש להעיר כי בשער ספר בת עיני על ש"ס ושו"ת הדגם בדובנא תקנ"ח נזכר שם המחבר : ר' ישכר דוב בער מגזע צבי אב"ד בולאטשוב. ר' אהרן משה נזכר בשם הגדולים החדש סימן קיז. ובקנת סופרים. נדפס ממנו בירושלים קונטרס צוואת הרא"מ.